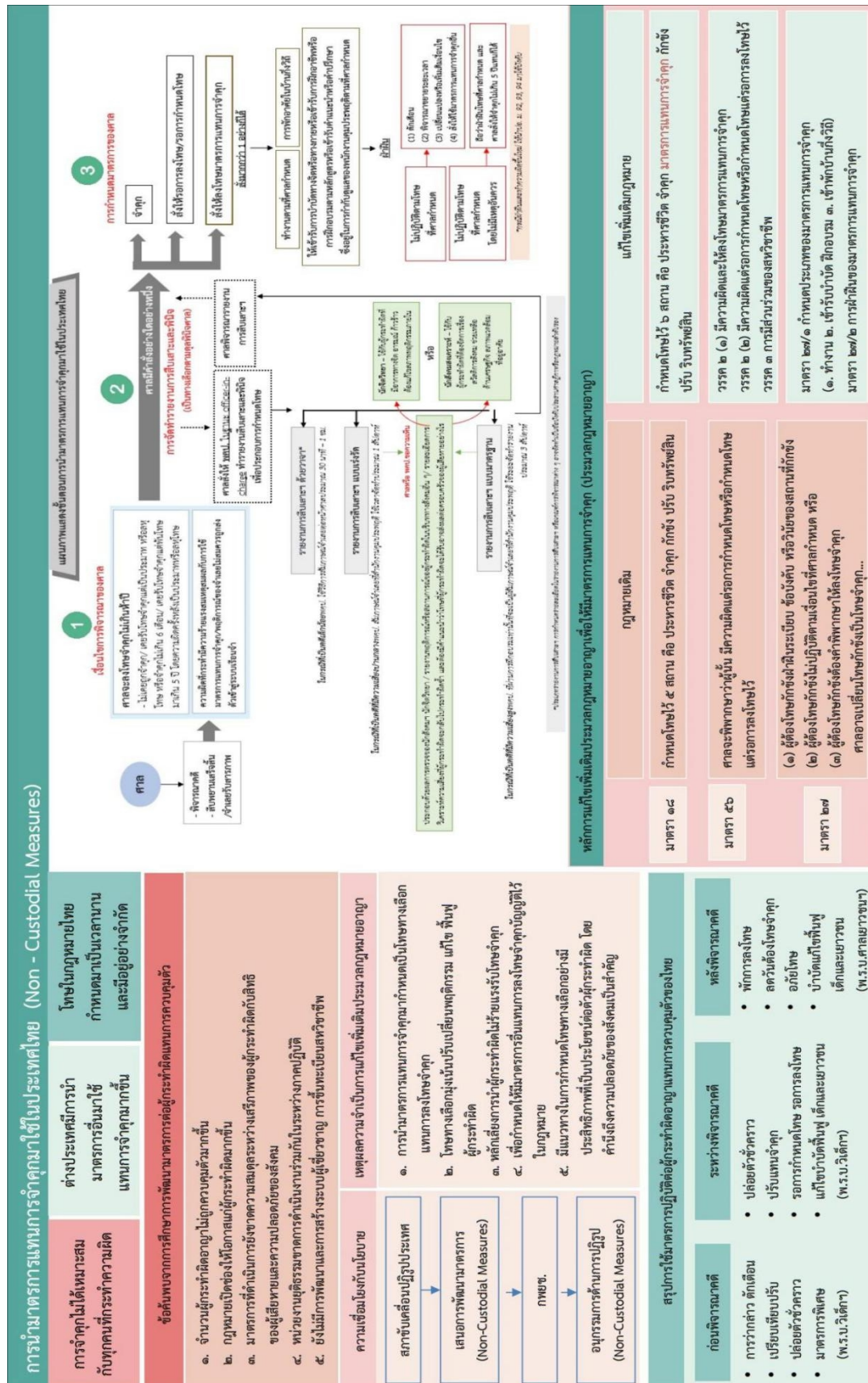

บทคัดย่อ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่คนเดียวได้ จึงต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม และด้วยมนุษย์มีความแตกต่างกันทั้งด้านความคิดและพฤติกรรม การกำหนดกฎระเบียบหรือ กติกา ร่วมกันจึงเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์และช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมไม่ให้เกิดความวุ่นวาย กฎหมายจึงมีความสำคัญต่อสังคมในด้านต่าง ๆ อาทิ กฎหมายสร้างความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมและประเทศชาติ กฎหมายก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม กฎหมายเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กฎหมายเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์พลเมืองทุกคนต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมายถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษ แต่อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญห ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมโดยการใช้กฎหมายไม่ได้มีแต่ผลดีอย่างเดียว แต่ยังมีผลกระทบอื่นตามมาจากการบังคับใช้กฎหมาย อาทิ กรณีที่กฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ส่งผลให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบทางด้านลบต่อผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย กรณีการมุ่งดำเนินคดีโดยใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในการยุติความขัดแย้งด้วยการนำคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งเป็นการใช้ กระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญห ขัดแย้งที่ฟุ่มเฟือย แม้ว่าการยุติคดีในลักษณะนี้จะสามารถตัดสินได้ว่าผู้ใดผิดแต่ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นคือ การเสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายสูง และความสัมพันธ์ของคู่กรณีมักไม่กลับมาเหมือนเดิม นอกจากนี้ การยุติคดี ด้วยการนำคดีขึ้นสู่ศาลจะก่อให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการตัดสินคดีที่อาจขาด การพิจารณาคดีที่ละเอียดรัดกุม รอบคอบ และปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการอบรม นักโทษให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคมมักด้อยประสิทธิภาพลงไปด้วย และจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

ปัจจุบันปริมาณผู้ต้องขังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มในอัตราก้าวหน้า ซึ่งถือเป็น วิกฤติที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ โดยการเพิ่มขึ้นของปริมาณผู้ต้องขังในลักษณะ ดังกล่าว ส่งผลกระทบโดยตรงต่องบประมาณและประสิทธิภาพในการบริหารงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และยังนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งความแออัด งบประมาณ บุคลากร การบริหารงานเรือนจำ และเรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นปัญหาประการ หนึ่งที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาลดและป้องกันปัญหานักโทษล้นคุก จากรายงานสถิติของกรมราชทัณฑ์พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ประเทศไทยมีผู้ต้องขัง จำนวน ๑๒๘,๗๕๐ ราย แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ประเทศไทยกลับมีผู้ต้องขังเป็นจำนวนสูงถึง ๒๓๓,๕๓๖ ราย^๑ จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายใน ช่วงระยะเวลา ๑๒ ปี ประเทศไทยมีผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นถึง ๑๐๔,๗๘๖ คน จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวย่อมส่งผล โดยตรงต่อเรื่องงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากรายงานของกรมราชทัณฑ์ สำนักรายงาน สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ กรมราชทัณฑ์ สำนักรว ณ วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๕ กรมราชทัณฑ์ พบว่าต้นทุน การดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ กรมราชทัณฑ์ใช้งบประมาณในการดำเนินการเฉพาะเกี่ยวกับการ “ควบคุมผู้ต้องขัง” สูงถึง ๑๑,๙๑๔,๑๐๓,๓๑๑.๖๕ บาท หรือคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยประมาณ ๓๗,๔๖๓.๕๐ บาท /คน/ปี ในด้านการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังโดยการจัดการศึกษาฝึกวิชาชีพพัฒนาจิตใจ ใช้งบประมาณจำนวน ๓๗๑,๐๐๔,๕๕๓.๘๓ บาท หรือคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยประมาณ ๑,๑๖๖.๖๑ บาท/คน/ปี ประกอบกับผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ส่งผลให้ผู้ต้องขัง มีจำนวนมาก

จากการรวบรวมข้อมูลของคณะทำงานพัฒนาข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของกระทรวงยุติธรรม โดยมี ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นประธาน ร่วมด้วยหน่วยงานพัฒนาพฤตินิสัย จำนวน ๓ หน่วยงานเป็น คณะทำงาน ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้มีการรวบรวม

ข้อมูลบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาพหุตินิสัย จำแนกตามฐานความผิด พบว่าปัจจุบันมีผู้ต้องขัง จำนวน ๓๖๗,๒๑๖ คน ผู้ถูกคุมประพฤติ จำนวน ๒๔๗,๑๕๔ คน และมีเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกฯ จำนวน ๒๓,๑๒๐ คน

ปัจจุบันโทษตามประมวลกฎหมายอาญาได้มีการกำหนดมาเป็นเวลานานและมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถให้ศาลใช้โทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อสังคม จึงควรมีการนำมาตรการแทนการจำคุกมากำหนดเป็นโทษเพื่อเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก เพื่อหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเข้าไปรับโทษจำคุกในเรือนจำ มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟูตามปัจจัยเฉพาะรายเพื่อกลับเข้าไปอยู่ในสังคมได้อีกครั้ง โดยให้มีหน่วยงานหรือองค์กรสหวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมเพื่อนำไปสู่กระบวนการกำหนดโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิด

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของหลักการดังกล่าว นักศึกษาหลักสูตรยุติธรรมระดับสูงรุ่นที่ ๑๓ กลุ่ม พุทธรักษา ได้มีการนำผลการศึกษาของสำนักงานกิจการยุติธรรม นำมาศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อให้มีการปรับปรุงและพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำผิดอาญาแทนการควบคุมตัวและการสนับสนุนงานของหน่วยงานทางด้านสหวิชาชีพและหน่วยงานของชุมชนในเรื่องดังกล่าว เสนอให้ใช้กลไกของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ เพื่อให้ สำนักงานกิจการยุติธรรม นำข้อมูลจากผลการศึกษาดังกล่าวมาประกอบการยกร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. (การกำหนดมาตรการแทนการจำคุก)

บทนำ

๑. ความเป็นมา/ภูมิหลัง หรือความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา

สืบเนื่องจากคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เสนอรายงานเรื่อง การพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial Measures) โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชน ต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อปฏิรูป และพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวและการสนับสนุนงานขององค์กรวิชาชีพ และชุมชนในเรื่องดังกล่าว โดยเสนอให้ใช้กลไกของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ และแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการด้านการปฏิรูปการพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวโดยการมีส่วนร่วม ขององค์กรวิชาชีพและชุมชนขึ้น พร้อมทั้งมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ รายงานเรื่อง การพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial Measures) โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชนมีข้อค้นพบ ดังนี้

๑.๑ จำนวนผู้กระทำความผิดอาญาที่ไม่ถูกควบคุมตัวมีเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันศาลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีการใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันสถิติจำนวนคดีที่ศาลรื้อการลงโทษมีมากกว่า ร้อยละ ๔๐ และในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ กรมคุมประพฤติมีการดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริง จำนวน ๑๐๐,๗๖๐ คดี จากเป้าหมายจำนวน ๘๒,๐๐๐ คดี โดยเป็นผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ จำนวน ๔๕,๐๕๖ คดี คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๗๒ ผู้ได้รับการพักการลงโทษ จำนวน ๓๑,๔๕๔ คดี คิดเป็น ร้อยละ ๓๑.๑๒ และผู้ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก จำนวน ๒๔,๒๕๐ คดีคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๖

๑.๒ กฎหมายเปิดช่องให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดมากขึ้น โดยกำหนดให้มีมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก มากขึ้นเรื่อย ๆ อาทิ

- การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ประกอบกับคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับวิธีการรื้อการกำหนดโทษ พ.ศ.๒๕๕๕ ได้สนับสนุนให้ใช้วิธีการรื้อการกำหนดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น

- พระราชบัญญัติสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดเรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ติดยาเสพติดให้ใช้มาตรการบำบัดทางการแพทย์ จิตวิทยา และทางสังคมแทนกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการใช้มาตรการแทนการควบคุมตัว ยังไม่ถูกพัฒนาเท่าที่ควร ซึ่งมีปัญหาตั้งแต่เรื่องการจำแนกและ คัดกรองบุคคล โดยไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนเกี่ยวกับกระบวนการส่งสืบเสาะข้อมูลผู้กระทำความผิดอย่างจริงจัง การขาดกระบวนการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ปล่อยคนที่ไม่สมควร ทำให้ผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมที่เป็น ปัญหาต่อตนเอง เป็นภัยต่อผู้เสียหายและเป็นอันตรายต่อชุมชน/สังคม ในมาตรการคุมประพฤติยังเน้นการ รับรายงานตัวแบบสั้นๆ หรือจัดกิจกรรมบริการสังคมแบบง่าย ๆ เนื่องจากบุคลากรไม่เพียงพอและมีทรัพยากร จำกัด ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

๑.๓ มาตรการที่ดำเนินการยังขาดความสมดุลระหว่างเสรีภาพของผู้กระทำความผิดกับสิทธิของผู้เสียหายและความปลอดภัยของสังคม การกำหนดมาตรการและการตัดสินใจหรือการออกคำสั่งในหลายกรณีขัดกับหลักแห่ง ความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) เช่น จำเลยที่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อาจได้รับการ รื้อการลงโทษ บางครั้งไม่ต้องถูกคุมประพฤติหรือไม่ถูกกำหนดหน้าที่ให้จัดทำกิจกรรมบริการสังคมใด ๆ หรือคนที่ ถูกตัดสินประหารชีวิต/จำคุกตลอดชีวิต สามารถได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษ

๑.๔ หน่วยงานยุติธรรมภาครัฐขาดการดำเนินการร่วมกับฝ่ายอื่น กรมคุมประพฤติ ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแล ผู้กระทำความผิดอาญาที่รับเงื่อนไขคุมประพฤติแทนการควบคุมตัว ซึ่งต้องประสานทุกภาคส่วนในการพัฒนามาตรการ ต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว ยังไม่สามารถพัฒนาให้เกิดพลังเครือข่ายในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังไม่มีการสร้างระบบผู้เชี่ยวชาญเชิงสหวิชาชีพ ที่พร้อมด้วยความรู้เชิงวิชาการและภาคปฏิบัติ (Inter – disciplinary and Multidisciplinary Expertise) ส่วนอาสาสมัครคุมประพฤติที่มีมากกว่า ๒๐,๐๐๐ คน ยังขาดการพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ช่วยแก้ไขปัญหามีอยู่ การแก้ไขฟื้นฟูและติดตามผู้กระทำผิดในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community involving Community – Based Correction and Monitoring) ยังไม่สามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ระบบการทำงานบริการสังคมไม่มีความหลากหลาย และขาดความคิดสร้างสรรค์ในการช่วยแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ขาดการประสานงานและพัฒนางานร่วมกันอย่างจริงจังกับหน่วยงานในชุมชน

กระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ซึ่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานสหวิชาชีพ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ สามารถให้คำปรึกษา แนะนำด้านคดี หรือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชน แต่ศาลไม่เคยดำเนินการในส่วนนี้ เพราะขาดกระบวนการจัดทำทะเบียนผู้เชี่ยวชาญ ไม่มีกระบวนการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม ขณะเดียวกันหน่วยงานต่างๆ ไม่มาจัดแจ้งเพื่อทำงานร่วมกับศาล ส่งผลให้การทำงานที่ผ่านมา ที่ดำเนินการร่วมกับสถาบันด้านนิติจิตเวช โรงพยาบาล หรือหน่วยงานทางสังคมในชุมชนจึงมีน้อยไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นระบบ และไม่ยั่งยืน นอกจากนี้ พระราชบัญญัติฯ เปิดโอกาสให้หน่วยงานสหวิชาชีพหรือองค์กรเอกชนและชุมชน สามารถจัดตั้งองค์กรเพื่อบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ แต่ในทางปฏิบัติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ยังไม่มีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนว่าจะเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนดำเนินการในลักษณะใด มีเงื่อนไขอย่างไร ทำให้ไม่มีหน่วยงานได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการเลยแม้แต่รายเดียว

๑.๕ หน่วยงานสหวิชาชีพและชุมชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมและขาดการสนับสนุน หน่วยงานยุติธรรมยังไม่มีการประสานกับฝ่ายอื่นอย่างจริงจัง ขาดฐานข้อมูลว่าแต่ละองค์กรมีภารกิจอย่างไร และจะเข้ามาช่วยกันพัฒนาระบบงานร่วมกันได้อย่างไร ไม่มีการสร้างระบบการทำงานของหน่วยงานยุติธรรมร่วมกับฝ่ายอื่นอย่างจริงจัง และที่สำคัญไม่มีระบบสนับสนุนทางการเงินและองค์ความรู้ต่างๆ อย่างเหมาะสม ทำให้การทำงานที่เกี่ยวข้องมีขอบเขตจำกัด ไม่สามารถขยายผลออกไป ไม่สามารถนำทรัพยากรและบุคลากรที่มีความสามารถในพื้นที่มาช่วยดำเนินการได้อย่างเหมาะสม

๒. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ปัจจุบันโทษตามประมวลกฎหมายอาญาได้มีการกำหนดมาเป็นเวลานานและมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถให้ศาลใช้โทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อสังคม จึงควรมีการนำมาตรการแทนการจำคุกมากำหนดเป็นโทษเพื่อเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก เพื่อหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเข้าไปรับโทษจำคุกในเรือนจำ มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟูตามปัจจัยเฉพาะรายเพื่อกลับเข้าไปอยู่ในสังคมได้อีกครั้ง โดยให้มีหน่วยงานหรือองค์กรสหวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมเพื่อนำไปสู่กระบวนการกำหนดโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิด

ความสำคัญของหลักการดังกล่าว นักศึกษาหลักสูตรยุติธรรมระดับสูงรุ่นที่ ๑๓ กลุ่มพุทธรักษา ได้มีการนำผลการศึกษาของสำนักงานกิจการยุติธรรม นำมาศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อให้มีการปรับปรุงและพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวและการสนับสนุนงานของหน่วยงานด้านสหวิชาชีพ และหน่วยงานของชุมชนในเรื่องดังกล่าว เสนอให้ใช้กลไกของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ และแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการปฏิรูปการพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรสหวิชาชีพและชุมชน

สาระสำคัญเพื่อการปฏิรูปและพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชน ได้แก่ การทบทวนข้อมูลการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวในประเทศไทยและต่างประเทศที่มีอยู่ ทั้งในกระบวนการก่อนพิจารณาของศาล ขั้นตอนการพิจารณาและพิพากษาของศาล และขั้นหลังจากมีคำพิพากษาของศาล พร้อมทั้งแนวปฏิบัติที่ดีจากต่างประเทศเกี่ยวกับการนำมาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวมาใช้ และการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชนในการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว เพื่อเสนอให้มีการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เป็นโทษทางเลือกเพิ่มเติมให้กับศาลในการพิพากษาและลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษจำคุก โดยให้จัดทำเป็นร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อกำหนดให้มีมาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกบัญญัติไว้ในกฎหมาย กำหนดประเภทมาตรการอื่นที่จะนำมาใช้ลงโทษ และกำหนดหลักเกณฑ์การนำมาใช้เช่นเดียวกับกรณีการรอกำหนดโทษและการรอกการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ ทั้งนี้ ให้ศาลมีดุลพินิจในการสั่งให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจอันมีความเห็นขององค์กรวิชาชีพประกอบตามความเหมาะสมเป็นรายคดี เพื่อให้การพิจารณาพิพากษา ใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมเป็นสำคัญ โดยหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่นำมาสู่แนวคิดในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย โดยสามารถสรุปรายละเอียดและหลักการของการนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ในประเทศไทย ได้ดังนี้

หลักการ

๑. การนำมาตรการแทนการจำคุกมากำหนดเป็นโทษทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก
๒. การนำโทษทางเลือกมาใช้มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แก้ไข พื้นฟู ผู้กระทำความผิด
๓. การนำโทษทางเลือกมาใช้เป็นการหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงรับโทษจำคุก
๔. การกำหนดให้มีมาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย
๕. การเพิ่มแนวทางในการกำหนดโทษทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมเป็นหลัก
๖. การลดความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำและสามารถลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ
๗. ลดภาระงบประมาณของภาครัฐที่ใช้ในการดูแลผู้ต้องโทษตลอดจนงบประมาณ ด้านบุคคลากรที่ใช้ในการดูแลผู้ต้องโทษ และงบประมาณ ด้านอื่นๆที่ใช้ในการ ก่อสร้างเรือนจำ และ สาธารณูปโภคต่างๆ
๘. ลดภาระด้านเศรษฐกิจและภาระด้านสังคมที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้ต้องโทษ และ ผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะกระทบเป็นวงกว้าง

๓. ขอบเขตของการศึกษา

แนวคิดการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures) ในประเทศไทย

แนวคิดและมาตรการการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures) ในประเทศไทย โดยศึกษาข้อเท็จจริงในเชิงสถิติ สภาพ ปัญหาและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสำคัญ ๆ ดังนี้

๑. ข้อเท็จจริงและสภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures) ในประเทศไทย

ในปัจจุบันการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวปรากฏขึ้นในหลายกระบวนการ โดยการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวสามารถเกิดขึ้นและเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องงานด้านกระบวนการยุติธรรมในหลากหลายขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีรูปแบบและกระบวนการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแทนการควบคุมตัวที่สำคัญตามอำนาจหน้าที่และภารกิจที่กำหนด ปรากฏดังนี้

๑.๑ ขั้นตอนก่อนกระบวนการพิจารณาของศาล (Pre-trial Stage)

(๑) การเปรียบเทียบปรับ

การเปรียบเทียบปรับเป็นวิธีการหนึ่งที่พนักงานสอบสวนสามารถนำมาใช้เพื่อให้คดีเล็กน้อยได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๗ และกำหนดวิธีการเปรียบเทียบไว้ในมาตรา ๓๘ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การเปรียบเทียบปรับไว้ สำหรับความผิดในคดีลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ พนักงานสอบสวนจึงเปรียบเทียบปรับได้ แต่หากคดีมีผู้เสียหาย ผู้เสียหายต้องยินยอมให้เปรียบเทียบปรับด้วย ซึ่งหากมีค่าทดแทนค่าเสียหายจะต้องให้ประมาณจำนวนตามที่สมควรหรือตามที่คู่ความตกลงกัน (มาตรา ๓๘ (๑) (๒))

(๒) การปล่อยตัวชั่วคราวของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๙ และ มาตรา ๑๑๐ โดยในมาตรา ๑๐๘ กำหนดหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ประกอบด้วย (๑) ความหนักเบาแห่งข้อหา (๒) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด (๓) พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร (๔) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด (๕) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่ (๖) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ (๗) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องซังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์หรือผู้เสียหายแล้วแต่กรณีศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้

ทั้งนี้ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติ หรือในกรณีที่ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอม จะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น

มาตรา ๑๐๙ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควรศาลจะงดการถามเสียก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้

มาตรา ๑๑๐ ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไปผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้

การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจะเรียกจนเกินควรแก่กรณีมิได้ และต้องคำนึงถึงเงื่อนไขและมาตรการป้องกันต่าง ๆ ที่ได้ใช้กับผู้ถูกปล่อยชั่วคราวประกอบด้วย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี

๑.๒ ขั้นตอนพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาล (Trial and Sentencing stage)

(๑) การใช้โทษปรับแทนการจำคุก

โทษปรับเป็นโทษอาญาประเภทหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องชำระค่าปรับในคดีอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนความผิด ที่ได้กระทำให้ ทำให้ผู้ถูกลงโทษเช็ดหลาบ และป้องกันมิให้คนอื่น ๆ กระทำการฝ่าฝืน อย่างเดียวกันนั้น ตลอดจนเพื่อเปลี่ยนแปลง

ปรับปรุงผู้กระทำความผิด โดยการใช้โทษปรับแทนการลงโทษจำคุกถือเป็นมาตรการทางกฎหมายประการหนึ่ง ที่นำมาใช้แทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น การยกโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๕ เป็นกรณีที่ความผิดนั้นศาลลงโทษจำคุกสถานเดียว และโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับมีกำหนดเวลาเพียง สามเดือน หรือน้อยกว่า ศาลมีอำนาจกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงอีกก็ได้ และในกรณีที่ศาลลงโทษจำคุกและปรับ ถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับ มีกำหนดเวลาเพียงสามเดือน หรือน้อยกว่า ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลง แล้วลงทั้งโทษจำคุกและโทษปรับก็ได้ หรือศาลจะยกโทษจำคุกเสีย คงให้ปรับอย่างเดียวก็ได้ ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของศาล

ความผิดที่ศาลพิพากษายกโทษจำคุกส่วนใหญ่เป็นความผิดไม่ร้ายแรงและเป็นความผิดที่รัฐกำหนดเป็นความผิดโดยไม่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala Prohibita) เช่น ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานฐานเล่นการพนัน ความผิดอันยอมความได้ เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท รวมทั้งความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท เช่น ความผิดฐานขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ความผิดเหล่านี้ ถ้าศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน และปรับ ศาลอาจยกโทษจำคุกแล้วลงโทษปรับเพียงอย่างเดียวก็ได้^{๖๗}

(๒) การปล่อยตัวชั่วคราว

การปล่อยตัวชั่วคราว คือ การอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยพ้นจากการควบคุมของเจ้าพนักงานศาล ตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังเป็นเวลานานเกินกว่าจำเป็นในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๙ และมาตรา ๑๑๐

ตารางที่ ๑ สถิติคดีการขอปล่อยตัวชั่วคราว ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗

จำนวนคดี	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗
จำนวนคดีอาญาทั้งหมดของศาลชั้นต้น	๕๘๕,๒๑๗	๖๔๕,๖๗๖	๖๒๘,๔๕๔
จำนวนคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว	๒๑๙,๓๗๘	๒๓๙,๐๗๕	๒๒๑,๖๙๕
จำนวนที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต	๒๐๒,๓๗๗	๒๒๒,๘๕๖	๒๐๖,๒๑๑
จำนวนผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีหลังปล่อยตัวชั่วคราว	๕,๕๐๖	๕,๕๖๙	๔,๖๑๙

ที่มา: สถิติคดีการขอปล่อยตัวชั่วคราว ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ (ที่มา : สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม)

จากสถิติจำนวนคดีอาญาทั้งหมดของศาลชั้นต้น เฉลี่ยตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ คิดเป็น ๖๑๙,๗๘๒ คดี และมีจำนวนคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวเฉลี่ย ๒๒๖,๗๑๖ คำร้อง คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๗ โดยที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราวเฉลี่ย ๒๑๐,๔๗๑ คำร้อง คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๓ ของจำนวนคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งมีจำนวนผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีหลังปล่อยตัวชั่วคราวเฉลี่ย ๕,๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๘ ของจำนวนศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราว โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวนคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวทั้งหมด ๒๒๖,๘๒๘ คำร้อง (หมายเหตุ ๑ คำร้อง ต่อ ๑ คน) ซึ่งศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราวทั้งสิ้น ๒๑๒,๔๗๖ คำร้อง คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๖๗ จากจำนวนคำร้องทั้งหมด และมีจำนวนผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีหลังปล่อยตัวชั่วคราว ๓,๓๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๗ ของจำนวนศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราว

(๓) การรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้น

(๑) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

^{๖๗} กุณทิรา ช่วยพันธ์, ๒๕๕๕ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น Alternative Measures To A short-Term Imprisonment (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์

(๒) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(๓) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอันอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้ หมายความว่าศาลต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงทั้ง ๑๑ ประการ ในการประกอบดุลพินิจในการรอการลงโทษ ดังต่อไปนี้

๑) ผู้กระทำความผิดที่มีอายุน้อย ยังไม่มีวุฒิภาวะและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มักกระทำการต่าง ๆ ตามอำเภอใจ หรือด้วยความคึกคะนอง หรือขาดความยั้งคิดชั่วขณะ ศาลมีแนวโน้มที่จะให้โอกาสกลับตัวเป็นพลเมืองดี โดยการรอการลงโทษ

๒) ประวัติของผู้กระทำความผิด หมายถึง ประวัติส่วนตัวและภูมิหลังของผู้กระทำความผิด

๓) ความประพฤติของผู้กระทำความผิด หมายถึง การปฏิบัติตัวเป็นปกติทั้งในอดีตและปัจจุบันของผู้กระทำความผิด เช่น เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย มีความสุภาพอ่อนน้อม อยู่ในกรอบของศีลธรรมหรือมีความประพฤติเป็นนักเลงอันธพาลชอบก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นอีก เป็นต้น ผู้กระทำความผิดที่มีความประพฤติดีมาก่อนศาลมักใช้ดุลพินิจรอการลงโทษ

๔) สติปัญญาของผู้กระทำความผิด หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมีความเชื่อมงายในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ หรือหลงเข้าใจว่าการกระทำไม่เป็นความผิด เป็นต้น กรณีดังกล่าวเป็นเหตุให้ศาลรอการลงโทษได้

๕) ผู้กระทำความผิดที่มีการศึกษา เพียงแต่ศาลรอการลงโทษก็อาจทำให้มีความรู้สึกเข็ดหลาบและระมัดระวังตนไม่กล้ากระทำความผิดอีก หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ หากได้รับโทษจำคุกจะทำให้ไม่ได้ศึกษาต่อ และจะเสียอนาคตอันดีงามต่อไป ดังนั้น ศาลจึงค่อนข้างที่จะให้โอกาสผู้กระทำความผิดดังกล่าวโดยใช้ดุลพินิจรอการลงโทษ

๖) ผู้ที่มีร่างกายพิการหรือมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ ศาลจึงต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้กระทำความผิดในการที่จะรอการลงโทษด้วย นอกจากนี้กรณีที่ผู้กระทำความผิดมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ หากต้องรับโทษจำคุกอาจเป็นอันตรายแก่ชีวิตได้ ศาลจึงอาจใช้ดุลพินิจรอการลงโทษเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี

๗) ภาวะแห่งจิตของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดมีจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือน แต่ยังไม่ถึงขนาดที่จะได้รับการยกเว้นโทษ

๘) นิสัยของผู้กระทำความผิด ความประพฤติของผู้กระทำความผิดที่ปฏิบัติจนเคยชิน

๙) อาชีพ ผู้กระทำความผิดที่มีอาชีพการงานเป็นกิจจะลักษณะ หรือประกอบอาชีพโดยสุจริต หรือมีฐานะยากจนต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ศาลอาจใช้ดุลพินิจรอการลงโทษมากกว่าผู้กระทำความผิดที่ไม่ได้ประกอบอาชีพใด หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

๑๐) สิ่งแวดล้อมของผู้กระทำความผิด อาจเป็นสาเหตุแห่งการกระทำความผิดได้ เช่น ผู้กระทำความผิดต้องทำงานในแหล่งอบายมุข หรือพักอาศัยในย่านชุมชนแออัด ซึ่งมักมีการกระทำความผิดต่าง ๆ เสมอ

๑๑) สภาพความผิด หมายถึง การกระทำซึ่งประกอบด้วยพฤติการณ์และมูลเหตุที่เกิดการกระทำความผิด ซึ่งหากไม่มีพฤติการณ์ในการกระทำความผิดหรือมูลเหตุในการกระทำความผิดแล้วก็จะไม่มี การกระทำความผิดเกิดขึ้น

นอกจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดทั้ง ๑๑ ประการดังกล่าวมาแล้ว ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ยังได้บัญญัติเหตุที่จะรอกการลงโทษผู้กระทำความผิดประการสุดท้าย เพื่อให้ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น คือ “เหตุอื่นอันควรปรานี” หากระยะเวลาในการรอกการลงโทษมีกำหนดไม่เกิน ๕ ปี พิจารณาแล้วพฤติการณ์เกี่ยวกับความผิดของจำเลยเข้า ตามเงื่อนไขดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าศาลเห็นสมควรพิพากษาว่ามีความผิดจริง แต่ให้รอกการกำหนดโทษหรือรอกการ ลงโทษได้ ศาลจะปล่อยตัวผู้นั้นไป โดยมีข้อแม้ว่าผู้นั้นจะต้องไม่กระทำความผิดขึ้นมาอีก ภายในระยะเวลาที่ กำหนด แต่ต้องไม่เกิน ๕ ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษา เงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวของผู้กระทำความผิดตามวรรค หนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ ดังต่อไปนี้

๑) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำ กิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

(๒) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(๓) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติดังอื่นอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนอง เดียวกันอีก

(๔) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือ ความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(๕) ให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(๖) ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ จะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

(๗) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่นให้แก่ผู้เสียหายตามที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกัน

(๘) ให้แก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการดังกล่าว

(๙) ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินตามที่ศาลเห็นสมควรว่าจะไม่ก่อเหตุร้าย หรือก่อให้เกิด ภัยอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สิน

(๑๐) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำหรือโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก หรือเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายตามที่เห็นสมควร

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคสองนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอ ของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงาน ว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวแก่การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาล อาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคสอง ที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้ หรือถ้ามีการกระทำความผิดทัณฑ์บนให้นำบัญญัติมาตรา ๔๗ มาใช้บังคับ โดยอนุโลม

(๔) กระบวนการคุ้มครองประพฤติดังกล่าว

มาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองประพฤติด พ.ศ. ๒๕๕๙ รองรับให้กรมคุ้มครองประพฤติดมีหน้าที่ ดำเนินการหรือประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชนหรือองค์กรอื่น เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสร้างเครือข่ายหรือให้ความช่วยเหลือใน

ภารกิจของกรมคุมประพฤติ และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ภารกิจหลักของกรมคุมประพฤติ ได้แก่ การสืบเสาะและพินิจและการคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขตามกฎหมาย และการควบคุมและสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยในมาตรา ๔๕ กำหนดให้อาสาสมัครคุมประพฤติและภาคประชาชนมีบทบาทในการให้การสงเคราะห์ รวมถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานคุมประพฤติ ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ เป็นบทบัญญัติหลักที่กำหนดเงื่อนไขเพื่อการคุมความประพฤติไว้ในหลายประการ อาทิ การทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการจำกัดการเดินทาง หรือเงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควร

(๕) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มาตรา ๘๖ พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

คดีความผิดตามกฎหมายเยาวชนและครอบครัว พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.๒๕๕๓ มาตรา ๘๖ กำหนดให้มีการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในชั้นพนักงานอัยการที่สามารถลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้^{๖๘}

๑.๓ ขั้นตอนหลังจากศาลมีคำพิพากษา (Post-sentencing stage)

(๑) กระบวนการดำเนินคดีของกรมราชทัณฑ์

(๑.๑) การพักการลงโทษ

การพักการลงโทษเป็นมาตรการหลักสำหรับปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด และเป็นวิธีการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์อีกรูปแบบหนึ่งที่กำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถาน นำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในชุมชนโดยให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อต้องการแก้ไขฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้ต้องขังให้มีความพร้อมที่จะประพฤติตนเป็นพลเมืองดี สามารถประกอบอาชีพสุจริต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีภายหลังพ้นโทษ ซึ่งมีหลักการ ดังนี้

๑) นักโทษเด็ดขาดแสดงให้เห็นถึงความประพฤติดีมีความอดุสาหะ ความก้าวหน้าในการศึกษา และทำงานเกิดผลดีหรือทำความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับประโยชน์ให้ได้รับการพักการลงโทษ ภายใต้บังคับเงื่อนไขตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้แต่การพักการลงโทษนี้ จะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของกำหนดโทษ ตามหมายศาลในขณะนั้น หรือไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต และระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น ให้กำหนดไม่น้อยกว่า ๑ ปี แต่ไม่เกินกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ (มาตรา ๕๒ พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐)

๒) นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการพักการลงโทษ ต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขอาจถูกจับมาอีก โดยมีต้องมีหมายจับหรือหมายจำคุก และนำกลับเข้าจำคุกต่อไปตามกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ และให้ผู้มีอำนาจสั่งการพักการลงโทษสั่งเพิกถอนการพักการลงโทษและจะลงโทษทางวินัยอีกด้วยก็ได้ (มาตรา ๕๓ พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐)

การพักการลงโทษเป็นการลดปัญหาความกดดันทางจิตใจ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ต้องโทษระยะยาว ผู้ต้องขังที่ไม่ตั้งใจกระทำผิดหรือกระทำผิดเพราะความประมาท ทำให้ได้รับการปลดปล่อยในเวลาอันเหมาะสมเมื่อได้รับโทษจำคุกมาพอสมควรแล้ว นักโทษที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติซึ่งถือว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ จะได้มีโอกาสปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว ญาติพี่น้อง และสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข อันเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งหลังจากปล่อยตัวพักการลงโทษออกจากเรือนจำแล้วยังต้องอยู่ภายใต้การควบคุมความประพฤติของพนักงานคุมประพฤติอีกระยะหนึ่งจนกว่าจะครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาศาล หากออกมาแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อาจถูกนำตัวกลับเข้าคุมขังยังเรือนจำตามเดิม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหา

^{๖๘} อนุชาติ คงมาลัย, กระบวนการยุติธรรมทางเลือกชั้นพนักงานอัยการ, www.ago.go.th)

ผู้ต้องขังล้นเรือนจำวิธีหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่หรือเพิ่มจำนวนเรือนจำเพื่อให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งการประหยัดงบประมาณแผ่นดิน

(๑.๒) การลดวันต้องโทษจำคุก

การลดวันต้องโทษจำคุกเป็นกระบวนการปฏิบัติที่มุ่งตอบสนองความดีของนักโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๒ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นความประพฤติดี มีความอุตสาหะความก้าวหน้าในการศึกษาและทำการงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษอาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

(๑.๓) การอภัยโทษ

การพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แก่ผู้ต้องโทษที่คดีถึงที่สุดแล้ว ให้ได้รับการปล่อยตัวหรือลดโทษแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ตามพระราชอำนาจที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗๙ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค ๗ อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ มาตรา ๒๕๙ ถึงมาตรา ๒๖๗

(๒) กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ และมาตรา ๓๓ กำหนดให้อำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานสหวิชาชีพ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ สามารถเข้ามาให้คำปรึกษาแนะนำด้านคดีหรือเกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่มีผลการดำเนินงานในส่วนนี้ตั้งแต่กระบวนการในชั้นศาล เนื่องจากขาดระบบทะเบียนผู้เชี่ยวชาญ และไม่มีหน่วยงานมาจัดจ้างเพื่อทำงานร่วมกับศาล นอกจากนี้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ ตามมาตรา ๕๕ และมาตรา ๕๖ กำหนดหลักการสำคัญให้หน่วยงานสหวิชาชีพ หรือองค์กรเอกชน และชุมชนสามารถจัดตั้งองค์กรเพื่อการบำบัดฟื้นฟูดูแลเด็กและเยาวชนได้ แต่ในทางปฏิบัติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนว่าจะเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการในลักษณะใด ในเงื่อนไขอย่างไร ทำให้ยังไม่มีหน่วยงานใดได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการเลย

แนวคิดและการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures) ในต่างประเทศ

การใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures) ในต่างประเทศทั้งมาตรฐานในระดับสากล รวมถึงแนวปฏิบัติที่ดีในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมที่ดี ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เพื่อจะนำมาวิเคราะห์และมีข้อเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาการใช้มาตรการดำเนินงานในประเทศไทย ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

๑. สาระสำคัญของมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติสำหรับการไม่ควบคุมตัวหรือข้อกำหนดโตเกียว (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures - Tokyo rules) เกี่ยวกับการพิจารณาใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติสำหรับมาตรการไม่ควบคุมตัวหรือข้อกำหนดโตเกียว (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures: The Tokyo Rules) อธิบายคำนิยาม “มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัว (Non-custodial measures)” ว่าหมายถึงแนวทางในการนำมาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวต่อผู้กระทำความผิดอาญามาใช้เพื่อลดความจำเป็นในการจำคุกและเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดอาญาไม่ร้ายแรงได้มีโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวโดยมาตรการที่เหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญ คือการรักษาความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของผู้กระทำความผิดกับผลประโยชน์ของผู้เสียหายและสังคม โดยเน้นการทำงาน

ร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านยุติธรรมกับองค์กรวิชาชีพในสังคม และเน้นบทบาทของชุมชนที่เข้ามาช่วยฟื้นฟู ติดตามผู้กระทำความผิดอีกส่วนหนึ่ง โดยข้อกำหนดใดที่เกี่ยวกับกำหนดขอบเขตของการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญา แทนการควบคุมตัวโดยยึดหลักให้เป็นไปตามการคุ้มครองทางกฎหมาย ตามข้อ ๓ (Legal safeguards) คำนึงถึง ลักษณะและพฤติการณ์ความผิด (the nature and gravity of the offence) พฤติกรรมและบุคลิกภาพรวมถึงปัจจัย ภูมิหลังของผู้กระทำความผิด (the personality and background of the offender) เป้าหมายในการลงโทษตามคำ พิพากษา (the purpose of the sentencing) และสิทธิของเหยื่อ (the rights of victims) โดยการจะกำหนดให้ใช้ มาตรการไม่ควบคุมตัวได้นั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดด้วย (ข้อ ๓.๔ The requirement of consent) และเมื่อมีการสั่งใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกและผู้กระทำความผิดยินยอมด้วยแล้ว ศาลหรือเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจสามารถตรวจสอบความเหมาะสมเพื่อให้ใช้มาตรการได้อีกครั้ง (review) รวมถึงผู้กระทำความผิดทั้งนี้เพื่อเป็น การคุ้มครองสิทธิและป้องกันการใช้มาตรการที่ไม่เหมาะสม (ข้อ ๓.๕)

ทั้งนี้ ข้อกำหนดใดที่เกี่ยวข้องได้จำแนกการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ออกเป็น ๓ ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

(๑) ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาของศาล (Pre-trial Stage) ในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด ก่อนการพิจารณาในชั้นศาลไม่ว่าจะเป็นชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการ โดยหลักแล้วจะต้องไม่ควบคุมตัว ผู้กระทำความผิดไว้ เว้นแต่เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ว่ามีเหตุที่ทำให้ไม่อาจปล่อยผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งเป็นการ คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือสังคม หรือมีความจำเป็นต่อการสอบสวนผู้กระทำความผิด โดยการ พิจารณาใช้มาตรการแทนการคุมตัวในขั้นตอนกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจและ พนักงานอัยการว่าสมควรจะควบคุมผู้กระทำความผิดหรือไม่ตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ โดยหากมีการควบคุม ผู้กระทำความผิดในขั้นตอนนี้ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้กระทำความผิดที่พึงมีพึงได้ตามกฎหมาย รวมทั้งสิทธิมนุษยชน อีกด้วย โดยกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณา ประกอบด้วย การคำนึงถึงความปลอดภัยในสังคม (the protection of society) การป้องกันอาชญากรรม (crime prevention) การดำเนินการตามกฎหมาย (the promotion of respect for the law) สิทธิและความชอบธรรมให้แก่เหยื่อ (the rights of victims) นอกจากนี้แล้วความสนใจ ส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิดควรจะนำมาพิจารณาร่วมด้วยกับเงื่อนไขหลักข้างต้นเพื่อเลือกมาตรการที่เหมาะสม ให้กับผู้กระทำความผิด

ตัวอย่างการใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวที่น่าสนใจ

มาตรการทางเลือกแทนการควบคุมตัวที่สำคัญและนำมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการพิจารณาของศาล ได้แก่ การปล่อยตัวชั่วคราว ทั้งแบบมีหลักประกันและไม่มีหลักประกัน ซึ่งแนวคิดการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ใช้ หลักประกันหรือ unconditional bail ควรใช้สำหรับทุกกรณีที่ไม่ใช่ความผิดร้ายแรงและจะต้องพิจารณาตาม หลักเกณฑ์ เช่น ผู้กระทำความผิดเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกับชุมชน มีงานทำ มีครอบครัวให้การสนับสนุนหรือกระทำความ ผิดครั้งแรก เป็นต้น

สำหรับการปล่อยตัวชั่วคราวแบบมีเงื่อนไข คือการให้ผู้ต้องหา หรือญาติ/เพื่อนสามารถวาง หลักประกันเป็นเงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่อประกันตัวผู้ต้องหา และเป็นการยืนยันว่าผู้ต้องหาจะมาปรากฏตัวต่อศาล ในการพิจารณาคดี หากไม่มาปรากฏตัวทรัพย์สินที่ประกันก็จะถูกยึดและตกเป็นของรัฐ

(๒) ขั้นตอนการพิจารณาและพิพากษาของศาล (trial and Sentencing Stage) ในขั้นพิจารณาคดี ของศาลจำเป็นต้องพิจารณาความประพฤติดังกล่าวของผู้กระทำความผิด ตลอดจนพฤติการณ์ต่างๆ รวมทั้งรายงาน การสืบเสาะและความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้นเพื่อประกอบการ พิจารณาในขั้นการพิจารณาและพิพากษาของศาล โดยข้อกำหนดใดที่เกี่ยวข้อง ข้อ ๘.๑ อธิบายไว้ว่ากรณีที่ศาล พิพากษาโดยลงโทษและใช้มาตรการแทนการควบคุมตัวนี้จะต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญสามส่วน ประกอบด้วย การบำบัดฟื้นฟูตามความต้องการเฉพาะของผู้กระทำความผิด การคุ้มครองความปลอดภัยต่อสังคม ผลกระทบกับเหยื่อ กล่าวคือการให้เหยื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาและกำหนดให้มีการใช้มาตรการอื่น

แทนการลงโทษนั้นเพื่อที่จะสร้างความเป็นธรรมและให้มีความเหมาะสมในการลงโทษกับผู้กระทำผิดและคำนึงถึงการชดเชยค่าเสียหายได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ตามข้อกำหนดโตเกียวให้ความสำคัญกับการจัดทำรายงานการสืบเสาะ (social inquiry reports) เพื่อที่จะอธิบายประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดและเข้าใจถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิดได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อที่จะได้สามารถระบุจุดแข็งและปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เพื่อที่จะสามารถเลือกใช้มาตรการหรือการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมแทนการจำคุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหากมีการพิจารณาให้ใช้การบำบัดแก้ไขโดยชุมชน (community-based sanction) การจัดทำรายงานสืบเสาะดังกล่าวจะต้องเสนอแนะวิธีการที่จะใช้ชุมชนมาปรับแก้ไขปัญหาของผู้กระทำผิด ซึ่งรายงานการสืบเสาะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงและมีส่วนในการพัฒนาให้ผู้กระทำผิดกลับคือผู้สังคมได้อย่างสำเร็จ (ข้อ ๗.๑)

การพิจารณาใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกนั้น ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ศาลจะต้องพิจารณาจากข้อมูลรายงานการสืบเสาะ (social inquiry reports) ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมาย เช่น พนักงานคุมประพฤติ ได้จัดทำให้กับศาล นอกจากนี้จะต้องพิจารณาถึงความพร้อมในด้านพื้นฐานของชุมชนร่วมด้วย ซึ่งประเด็นนี้ต้องอาศัยภารกิจของงานคุมประพฤติโดยเฉพาะ ที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการใช้มาตรการทางเลือกอื่นๆ รวมถึงการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ Electronic Monitoring (EM) เข้ามาควบคุม ซึ่งในขั้นตอนนี้ หน่วยงานสำคัญที่บทบาทเข้าเกี่ยวข้องเพิ่มเติมจะประกอบด้วยพนักงานคุมประพฤติและผู้นำชุมชน

ตัวอย่างการใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวที่น่าสนใจ

- การทำงานบริการสังคม (A community service order) โดยเป็นการทำงานบริการสังคมตามระยะเวลาที่ศาลสั่ง ซึ่งการที่ศาลจะสั่งให้ทำงานบริการสังคมได้จะต้องมีข้อมูลเพียงพอว่าการทำงานนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมสอดส่องได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะมีพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจรับผิดชอบและควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งการทำงานบริการสังคมนี้จะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญคือความร่วมมือจากประชาชน (public participation) เป็นพื้นฐานสนับสนุนการทำงานในชุมชนของผู้กระทำผิด ซึ่งตัวอย่างการใช้งานบริการสังคมของประเทศไทยที่นำมาใช้ตัดสินกับผู้กระทำผิดที่เมาแล้วขับ หรือในประเทศฟินแลนด์ มีการสั่งลงโทษทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกกระยะสั้น (community service replaces short prison sentences) คือใช้ให้มีการทำงานบริการสังคมแทนสำหรับคดีที่ศาลจะสั่งให้จำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือการใช้โทษปรับ แทนการลงโทษจำคุกกระยะสั้นตัวอย่างในเยอรมัน

- การลงโทษปรับ (Economic penalties) เป็นวิธีการทางเลือกที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดวิธีหนึ่งแทนการควบคุมตัวผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำ ซึ่งการใช้โทษปรับจะมีลักษณะที่เป็นโทษปรับในอัตราคงที่สำหรับแต่ละประเภทความผิด อย่างไรก็ตามการใช้โทษปรับในลักษณะดังกล่าวสร้างความเหลื่อมล้ำและส่งผลกระทบต่อผู้มีรายได้น้อย เมื่อเทียบกับความเสียหายและบทลงโทษกับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า ฉะนั้น แนวคิดในการปรับระบบการคิดอัตราค่าปรับให้เป็นไปตามรายได้ของผู้กระทำผิดจึงเกิดขึ้น หรือที่เรียกว่า ‘day fines’ การใช้ day fines จะคำนวณค่าปรับจากความร้ายแรงของความผิดและรายได้เฉลี่ยแต่ละวันของผู้กระทำผิด

(๓) ขั้นภายหลังจากมีคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งลงโทษ (post-Sentencing Stage)

เมื่อมีการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการลงโทษจำคุกในเรือนจำ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชทัณฑ์อาจบรรเทาหรือลดโทษจำคุกได้ โดยใช้มาตรการต่างๆ เพื่อลดระยะเวลาที่ผู้กระทำความผิดต้องถูกจำคุก เช่น การพักการลงโทษ การอภัยโทษตามกฎหมาย การให้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อแลกกับวันต้องโทษ หรือเข้ารับการฟื้นฟูเพื่อที่จะได้รับโอกาสปล่อยตัว เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้จำเป็นต้องมีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่คอยทำหน้าที่ควบคุมและดำเนินการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับนักโทษแต่ละคน กล่าวคือ หน่วยงานสามารถใช้ดุลพินิจในการนำมาตรการทางเลือกอื่นแทนการควบคุมตัวหรือจำคุกได้เพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับสู่สังคมได้ก่อนครบกำหนดโทษ โดยอาศัยพื้นฐานหลักคือเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสปรับตัวก่อนกลับคืนสู่สังคมภายหลังพ้นโทษ และไม่ต้อง

อยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาสั้น ซึ่งการพิจารณาให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิดก่อนครบกำหนดโทษหรือให้พักการลงโทษนั้นจะต้องมีการทบทวนผลคำพิพากษาที่ผ่านมาเพื่อประกอบการปล่อยตัวด้วย

ตัวอย่างการใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวที่น่าสนใจ

การพักการลงโทษ (Parole/conditional release) คือการปล่อยตัวนักโทษออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษ โดยเมื่อออกไปแล้วจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมหรือข้อกำหนดของเจ้าหน้าที่ จนกว่าจะครบกำหนดการลงโทษที่ได้รับ ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้ระบุเงื่อนไขในการใช้มาตรการพักการไว้ลงโทษชัดเจน แต่ข้อมติจาก the Council of Europe's ๒๐๐๓^{๖๔} มีข้อเสนอแนะที่สำคัญในเรื่องการให้พักการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขให้เหมาะสมกับรายบุคคล เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำในระหว่างที่พักการลงโทษ อาทิ การให้จ่ายค่าเสียหายแก่เหยื่อ การเข้าโปรแกรมบำบัดรักษาอาการติดยาหรือแอลกอฮอล์หรือโปรแกรมบำบัดอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของตน การทำงานชั่วคราว หรือฝึกอบรมวิชาชีพ หรือการศึกษานอกโรงเรียน การร่วมในกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ การห้ามไปในสถานที่ตามที่กำหนด เป็นต้น ทั้งนี้งานด้านการคุมประพฤติจะมีส่วนช่วยเข้ามากำกับดูแลและผู้กระทำความผิดที่ได้รับพักการลงโทษ (หรือปล่อยตัวก่อนแบบมีเงื่อนไข) และให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข ทั้งนี้ศาลอาจสั่งให้ใช้เครื่องมือควบคุมทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วยก็ได้ นอกจากนี้ชุมชนถือว่ามีความสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ เช่น การให้นักโทษได้ทำงาน (คืนคนดีสู่สังคม)

นอกจากนี้ การประชุม Commission on Crime Prevention and Criminal Justice ๒๕๖๐ (พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ กรุงเวียนนา) ได้พัฒนาแนวทางจากข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีหลักการที่สำคัญว่ารัฐควรสนับสนุนมาตรการทางอาญาแทนการควบคุมตัว โดยคำนึงถึงหลักแห่งความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) หลักความคุ้มครองเหยื่อ (Victim Protection) หลักความคุ้มครองความปลอดภัยของสังคม (Public Safety) และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเหยื่อและผู้ที่เกี่ยวข้อง (Expert and Community Participation) ซึ่งประเด็นนี้มุ่งเน้นให้องค์กรสหวิชาชีพหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้มาตรการแทนการควบคุมตัว โดยองค์กรสหวิชาชีพและชุมชนที่เกี่ยวข้องนั้นหมายถึง องค์กรที่มีบุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ มีความรู้ทักษะ และความสามารถเฉพาะในด้านต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีบทบาททั้งในเรื่องการจำแนกประเภท คัดกรองผู้กระทำความผิด การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงในครอบครัวและชุมชน โดยในประเทศ องค์กรสหวิชาชีพและองค์กรเอกชน มีทั้งที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทเอกชนหรือองค์กรทางศาสนา ซึ่งให้บริการในหลายรูปแบบ เช่น องค์กรทางศาสนา โบสถ์หรือมุสนีเกี่ยวกับลัทธิหรือความเชื่อต่าง ๆ ที่จัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูคนติดสุรา บุหรี่ ยาเสพติด แก้ไขปัญหาเด็กติดเกมส์ หรือผู้ติดการใช้ความรุนแรงทางเพศ องค์กรให้บริการออนไลน์สายด่วนเพื่อเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้มีปัญหาชีวิต การตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาครอบครัวที่มีความขัดแย้ง เป็นต้น ทั้งนี้ ประสบการณ์จากนานาชาติ ประเทศแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลียที่มีหน่วยงานสหวิชาชีพและชุมชนเข้ามาร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในคดีอาญาระบบเปิด ได้แก่ โครงการหุ้นส่วนโรงเรียนกับศาล (School – Court Partnership) เพื่อป้องกันคุ้มครองเด็กก่อนเกิดปัญหาการจัดให้มีนักจิตวิทยาในโรงเรียนหรือคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับ Teen Court การจัดกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูคนติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด การแก้ปัญหาเด็กติดเกมส์ หรือผู้ติดการใช้ความรุนแรงทางเพศ การให้บริการออนไลน์สายด่วน การตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาครอบครัวที่มีความขัดแย้งและเด็กเยาวชนที่มีความสับสนในชีวิต ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวมีทั้งแบบไปเข้าเย็นกลับ พบปะต่อเนื่อง และพักค้างคืนในหลักสูตรที่แตกต่าง มีองค์กรบ้านแคระทั้งเจ็ดของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่เน้นการเปลี่ยนแปลงตนเองและฝึกอาชีพ หรือองค์กร Yellow Ribbon ของเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ดูแลนักโทษที่ได้รับการพักการลงโทษและที่พ้นโทษแล้ว

^{๖๔} Recommendation Rec (๒๐๐๓) ๒๒ of the Committee of Ministers of the Council of Europe on conditional release (parole), adopted on ๒๔ September ๒๐๐๓, para ๘

๔. สภาพปัจจุบันของปัญหาหรือประเด็นที่สนใจ

ปัจจุบันการลงโทษผู้กระทำผิดมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับการเยียวยาและฟื้นฟูสภาพจิตใจ และสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้โดยไม่กระทำผิดซ้ำอีก แตกต่างจากในอดีตการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทนการกระทำ เพื่อข่มขู่ให้ประชาชนมีกลัวการกระทำผิด รวมถึงเพื่อกันตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ถึงแม้ว่าการจำคุกจะเป็นบทลงโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะเป็นการกักขังผู้ก่อความไม่สงบเรียบร้อยออกจากสังคม ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้ฟื้นฟูตนเองและได้รับโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้งเมื่อพ้นโทษแล้วก็ตาม แต่การบังคับใช้โทษจำคุกอาจส่งผลกระทบต่อในเชิงลบ เช่นกัน กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดมีโอกาสได้พบปะกับนักโทษอื่นๆ และเป็นโอกาสในการเรียนรู้การก่ออาชญากรรมในรูปแบบใหม่ๆ ดังนั้นโทษจำคุกจึงไม่สามารถใช้ได้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดในทุกประเภท นอกจากนี้กรณีที่มีผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกในเรือนจำเป็นจำนวนมาก ย่อมเกิดปัญหาที่สำคัญตามมา เช่น ปัญหาความแออัดภายในเรือนจำ ปัญหางบประมาณรายจ่ายในการดูแลที่มากขึ้น ปัญหาด้านครอบครัวและด้านสังคมที่ตามมา

มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดอาญาที่ประเทศไทยยังไม่มี คือ การใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate sanction/Intermediate punishment) ของประเทศสหรัฐอเมริกาและการลงโทษในชุมชน (Community sentences) ของประเทศอังกฤษในขั้นตอนการพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาล (Trial and Sentencing stage) โดยเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ รูปแบบและวิธีการที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดแล้วจะพบว่า มีลักษณะในการทำงานเดียวกับมาตรการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ที่กำหนดในเรื่องรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษให้ศาลสามารถสั่งกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ แก่ผู้กระทำความผิดในขณะที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ แต่อย่างไรก็ตาม หลักการของการลงโทษระดับกลางหรือการลงโทษในชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษนั้น ถือเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่ง ที่ไม่ใช่คำสั่งให้รอกการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติตามหลักการในมาตรา ๕๖ ของประมวลกฎหมายอาญา

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวในประเทศไทยและต่างประเทศ เห็นได้ว่ามาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดทางอาญาที่ประเทศไทยยังไม่มี คือ การใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) ในขั้นตอนการพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาล (Trial and Sentencing stage) อย่างไรก็ดี หากจะได้พิจารณาเทียบกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ จะพบว่าหลักการของมาตรการดังกล่าวมีรูปแบบใกล้เคียงกับมาตรการลงโทษระดับกลาง ที่กำหนดในเรื่องรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ โดยให้ศาลสามารถสั่งกำหนดเงื่อนไขต่างๆ แก่ผู้กระทำความผิดในขณะที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ แต่อย่างไรก็ตาม หลักการของการลงโทษระดับกลางในต่างประเทศนั้นถือเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่ง ที่ไม่ใช่คำสั่งให้รอกการลงโทษตามหลักการในมาตรา ๕๖ ของประมวลกฎหมายอาญา สำนักงานกิจการยุติธรรมจึงได้พัฒนารายละเอียดการดำเนินงานเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนามาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) ของต่างประเทศมาปรับใช้ในประเทศไทย เพิ่มเติมจากมาตรการที่มีอยู่เดิม

อย่างไรก็ตาม สำหรับกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชนในการใช้มาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวในประเทศไทยพบว่า ปัจจุบันสหวิชาชีพยังไม่มีบทบาทเท่าใดนักในขั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาลสำหรับการพิพากษาคดีอาญาผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจากการศึกษาในต่างประเทศพบว่า สหวิชาชีพจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดอาญาอยู่ด้วย โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ผู้หญิง ผู้ที่มีปัญหาทางจิต อาทิ การเสนอความเห็นประกอบรายงานเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดให้ศาลพิจารณาก่อนการกำหนดโทษ และการช่วยในการประเมินหรือวางแผนบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมแต่ละบุคคล ซึ่งสหวิชาชีพ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือแพทย์ จะมีส่วนช่วยให้ศาลพิจารณาใช้โทษทางเลือกอื่นแทนการควบคุมตัวได้อย่างเหมาะสมตามลักษณะและสภาพ

ปัญหาหรือความต้องการของผู้กระทำผิดได้มากขึ้น ดังที่จะได้อธิบายแนวทางการดำเนินงานของสหวิชาชีพจากการศึกษาในข้อเท็จจริงต่อไป

สำนักงานกิจการยุติธรรมได้ศึกษาทบทวนข้อมูลมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) ในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากประเทศดังกล่าวกำหนดมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เป็นโทษทางเลือกแทนการจำคุกที่เป็นระบบ ชัดเจนและมีการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ค่อนข้างมากสำหรับการลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญา ซึ่งมาตรการลงโทษระดับกลางในแต่ละประเทศมีการใช้คำเรียกแตกต่างกันไป เช่น Intermediate sanctions หรือ Community punishment โดยส่วนใหญ่แล้วความหมายของมาตรการโทษระดับกลางจะหมายถึง วิธีการหรือทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิด ที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องอยู่ภายใต้การควบคุมสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ โดยจะถูกควบคุมความประพฤติและมีเงื่อนไขพิเศษที่เข้มงวดมากกว่าการคุมประพฤติปกติ แต่ยังไม่ถึงขั้นจำคุกเต็มรูปแบบ ซึ่งเงื่อนไขพิเศษที่กำหนดให้นั้นจะมีหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สามารถลงโทษและบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ละรายได้อย่างเหมาะสม

๕. รายละเอียดของปัญหาเหล่านั้น

ปัจจุบันปริมาณผู้ต้องขังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มในอัตราก้าวหน้า ซึ่งถือเป็นวิกฤติที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ โดยการเพิ่มขึ้นของปริมาณผู้ต้องขังในลักษณะดังกล่าว ส่งผลกระทบโดยตรงต่องบประมาณและประสิทธิภาพในการบริหารงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และยังนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งความแออัด งบประมาณ บุคลากร การบริหารงานเรือนจำ และเรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นปัญหาประการหนึ่งที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหานักโทษล้นคุก จากรายงานสถิติของกรมราชทัณฑ์พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ประเทศไทยมีผู้ต้องขัง จำนวน ๑๒๘,๗๕๐ ราย แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ประเทศไทยกลับมีผู้ต้องขังเป็นจำนวนสูงถึง ๒๓๓,๕๓๖ ราย จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายในช่วงระยะเวลา ๑๒ ปี ประเทศไทยมีผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นถึง ๑๐๔,๗๘๖ คน จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวย่อมส่งผลโดยตรงต่อเรื่องงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากรายงานของกรมราชทัณฑ์ สำนักรายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ กรมราชทัณฑ์ สำนักรวจ ณ วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๕ กรมราชทัณฑ์พบว่าต้นทุนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ กรมราชทัณฑ์ใช้งบประมาณในการดำเนินการเฉพาะเกี่ยวกับการ “ควบคุมผู้ต้องขัง” สูงถึง ๑๑,๙๑๔,๑๐๓,๓๑๑.๖๕ บาท หรือคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยประมาณ ๓๗,๔๖๓.๕๐ บาท/คน/ปี ในด้านการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังโดยการจัดการศึกษาฝึกวิชาชีพพัฒนาจิตใจ ใช้งบประมาณจำนวน ๓๗๑,๐๐๔,๕๕๓.๘๓ บาท หรือคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยประมาณ ๑,๑๖๖.๖๑ บาท/คน/ปี ประกอบกับผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังมีจำนวนมาก

จากการรวบรวมข้อมูลของคณะทำงานพัฒนาข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของกระทรวงยุติธรรม โดยมี ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นที่ปรึกษา ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นประธาน ร่วมด้วยหน่วยงานพัฒนาพฤตินิสัย จำนวน ๓ หน่วยงานเป็นคณะทำงาน ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้มีการรวบรวมข้อมูลบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย จำแนกตามฐานความผิด พบว่าปัจจุบันมีผู้ต้องขัง จำนวน ๓๖๗,๒๑๖ คน ผู้ถูกคุมประพฤติ จำนวน ๒๔๗,๑๕๔ คน และมีเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกฯ จำนวน ๒๓,๑๒๐ คน

๖. แนวทางการดำเนินงานในประเด็นดังกล่าวในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

การเปรียบเทียบแนวคิดมาตรการรอกการลงโทษ รอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ของประเทศไทยกับมาตรการลงโทษระดับกลางของต่างประเทศ

สำหรับประเทศไทยมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ใกล้เคียงกับแนวคิดการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้แทนการจำคุก ปรากฏตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ที่บัญญัติว่า

“ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้น

(๑) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

(๒) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(๓) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำการกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

(๒) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(๓) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

(๔) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(๕) ให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(๖) ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ จะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

(๗) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่นให้แก่ผู้เสียหายตามที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกัน

(๘) ให้แก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการดังกล่าว

(๙) ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินตามที่ศาลเห็นสมควรว่าจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สิน

(๑๐) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดขึ้นอีก หรือเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายตามที่เห็นสมควร

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคสองนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคสองที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้ หรือถ้ามีการกระทำความผิดที่หนักขึ้นให้นับบทบัญญัติมาตรา ๔๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

นอกจากนี้ ประกอบคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับวิธีการรอกำหนดโทษ ข้อ ๒ ได้กำหนดหลักการโดยให้อำนาจศาลกำหนดเงื่อนไขอื่นนอกเหนือจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคสองได้ เช่น การให้เข้ารับคำแนะนำจากแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจหรือทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีเงื่อนไขให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูได้ รวมถึง ข้อ ๔ กำหนดหลักเกณฑ์ในกรณีที่จำเลยฝ่าฝืนเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดไว้ ศาลอาจดำเนินการอย่างไรอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ได้

- ๑) ตักเตือน
- ๒) เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมเงื่อนไขคุมประพฤติ
- ๓) กำหนดโทษแต่รอกำหนดโทษไว้
- ๔) กำหนดโทษแล้วลงโทษซึ่งรอไว้นั้นได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบมาตรการแทนการควบคุมตัวของประเทศไทย และต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดทางอาญาที่ประเทศไทยยังไม่มี คือ การใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) หรือการลงโทษในชุมชน (Community sentences) ในขั้นตอนการพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาล (Trial and Sentencing stage) อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาเทียบกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ซึ่งมีรูปแบบใกล้เคียงกับมาตรการลงโทษระดับกลาง ที่กำหนดในเรื่องรอกำหนดโทษหรือรอกำหนดโทษ ให้ศาลสามารถสั่งกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ แก่ผู้กระทำความผิดในขณะที่รอกำหนดโทษหรือรอกำหนดโทษได้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการของการลงโทษระดับกลางหรือการลงโทษในชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษนั้น ถือเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่ง ที่ไม่ใช่คำสั่งให้รอกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติตามหลักการในมาตรา ๕๖ ของประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น ที่ประชุมคณะอนุกรรมการฯ จึงเห็นควรให้มีการพัฒนาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการนำแนวคิดมาตรการลงโทษระดับกลางมาปรับใช้ในประเทศไทยเพื่อให้ศาลสามารถสั่งลงโทษโดยวิธีการอื่นแทนการจำคุกให้มากขึ้น อันเป็นการส่งเสริมให้มีการนำมาตรการต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวมาใช้ในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม โดยนำแนวคิดหรือหลักการเกี่ยวกับมาตรการลงโทษระดับกลางหรือการลงโทษในชุมชนในต่างประเทศมาพิจารณาจัดทำร่างกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของสหวิชาชีพคือนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับศาลหรือพนักงานคุมประพฤติในขั้นตอนของการสอบถาม วิเคราะห์ และประเมินผลเกี่ยวกับประวัติ สภาพแวดล้อมและภูมิหลังของผู้กระทำความผิด เพื่อนำไปใช้ประกอบการวินิจฉัยของศาลในการลงโทษหรือใช้มาตรการแทนการจำคุกที่เหมาะสมกับสภาพของผู้กระทำความผิดนั้น อันจะเป็นการหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเข้าไปรับโทษจำคุกในเรือนจำ มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟูตามปัจจัยเฉพาะรายเพื่อกลับเข้าไปอยู่ในสังคมได้อีกครั้ง

๗. ข้อจำกัดหรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคของการดำเนินงานที่ผ่านมาในประเด็นดังกล่าว

ปัจจุบันโทษตามประมวลกฎหมายอาญามีการกำหนดมาเป็นเวลานานไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ลักษณะการกระทำความผิด รูปแบบการกระทำความผิด และพฤติกรรมของการกระทำความผิดหลายๆอย่างก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ศาลไม่สามารถใช้โทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดตามบริบทของสังคมและโลกในปัจจุบันได้ จึงควรมีการนำมาตรการแทนการจำคุกกำหนดเป็นโทษเพื่อเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก เพื่อหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเข้าไปปรับโทษจำคุกในเรือนจำ แต่อย่างไรก็ตามตามความเชื่อของผู้คนในสังคมยังมักมีความเชื่อว่า ถ้ามีการกระทำความผิดต้องมีการนำผู้กระทำความผิดแยกออกไปจากสังคมเท่านั้น แต่ผู้คนในสังคมไม่ได้รับรู้ว่าการนำผู้กระทำความผิดแยกไปจากสังคมแล้วหลังจากนั้นจะมีปัญหาต่างๆตามมาอย่างไรบ้าง เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นมีความจำเป็นต้องมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจให้สังคมเข้าใจว่าทำไมผู้กระทำความผิดบางประเภทที่ไม่ได้ก่อความเสียหายต่อสังคมอาจจะไม่ได้รับโทษจำคุก แต่ต้องมีการใช้มาตรการลงโทษที่เหมาะสมมาใช้ให้สอดคล้องกับการกระทำความผิดแต่ละประเภท เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสามารถมีทางเลือกนำมาใช้ในการตัดสินพิจารณาโทษได้อย่างเหมาะสม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขกฎหมาย เช่น สำนักงานกฤษฎีกา คณะกรรมการที่อยู่ในองค์คณะชุดต่างๆส่วนใหญ่มาจาก ผู้พิพากษาศาลฎีกาที่เกษียณอายุมาจากศาล ตลอดจนนักกฎหมายอาวุโสที่มีอายุมากยังคงมีความเชื่อว่า กฎหมายที่มีอยู่ถึงแม้ว่ามีมานานแล้วตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึงแม้ว่าใช้มากกว่า ๗๐ - ๘๐ ปีมาแล้วก็ยังสามารถนำมาใช้ได้กับบริบทของประเทศไทยในปัจจุบันไม่มีความจำเป็นต้องมีการแก้ไข ปรับปรุง หรือ เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมกฎหมายใดๆ ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำเสนอเหตุผลความจำเป็นในการที่จะต้องมีการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติม การนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้เป็นโทษแทนการจำคุก โดยต้องสามารถชี้แจงประโยชน์ที่จะได้รับด้านต่างๆ เช่น ด้านงบประมาณในการที่หน่วยงานของรัฐต้องรับภาระในแต่ละปี ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในการที่ผู้รับโทษยังสามารถประกอบอาชีพได้ไม่เป็นภาระต่อสังคม และ การลดปัญหาด้านครอบครัวของผู้กระทำความผิด เป็นต้น

หน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานศาลยุติธรรม กรมคุมประพฤติ และ หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขกฎหมายใดๆ ต้องมีการเตรียมการรองรับในการดำเนินการนั้น ภาระงานที่เพิ่มมากขึ้น อาจจะเป็นภาระให้กับหน่วยงานคุมประพฤติซึ่งต้องปรับโครงสร้างและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ให้สอดคล้องกับปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น

๘. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาและแนวทางการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมสำหรับประเด็นท้าทายดังกล่าวในอนาคต

๘.๑ ศึกษาและพัฒนาแนวทางการนำศักยภาพและความสามารถของผู้ต้องโทษทั้งที่อยู่ในการควบคุมของกรมราชทัณฑ์และอยู่ในการควบคุมของกรมคุมประพฤติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับหน่วยงานของรัฐและสังคม

๘.๒ ศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบในทุกๆด้านในเรื่องการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ และมาตราอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรา ๒๗/๑

๘.๓ นำเสนอแนวทางการดำเนินการต่างๆให้กับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อนำความเห็นต่างๆมาปรับปรุงแก้ไขก่อนการนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขเป็นกฎหมายต่อไป

๘.๔ ก่อนการประกาศใช้เป็นกฎหมายอาจจะมีการนำไปทดลองใช้ในพื้นที่จำกัด เช่น กรุงเทพมหานคร หรือ เมืองพัทยา เพื่อนำเอาข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดมาแก้ไขก่อนการดำเนินการจริง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แนวความคิดการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่..) พ.ศ... (การกำหนดมาตรการแทนการจำคุก) เกิดขึ้นเนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาได้มีการกำหนดมาเป็นเวลานานและมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถให้ศาลใช้โทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อสังคม จึงควรมีการนำมาตรการแทนการจำคุกมากำหนดเป็นโทษเพื่อเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก เพื่อหลีกเลี่ยงการนำผู้กระทำความผิด ไม่ร้ายแรงเข้าไปรับโทษจำคุกในเรือนจำ มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟู ตามปัจจัยเฉพาะรายเพื่อกลับเข้าไปอยู่ในสังคมได้อีกครั้ง โดยให้มีหน่วยงานหรือองค์กรสหวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมเพื่อนำไปสู่กระบวนการกำหนดโทษ ที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิด โดยหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่นำมาสู่แนวคิดในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายปรากฏตามแผนภาพที่ ๓ การนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ในประเทศไทย

จากแผนภาพ ๑ สามารถอธิบายแนวความคิดการนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ในประเทศไทย โดยแบ่งเกณฑ์การพิจารณาออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๙.๑.๑ เงื่อนไขการพิจารณาของศาล โดยเงื่อนไขการพิจารณาการใช้มาตรการแทนการจำคุก เป็นเงื่อนไขเดียวกับการสั่งรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ คือในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้ขึ้น

(๑) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

(๒) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(๓) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

๙.๑.๒ การจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจประกอบความเห็นจากสหวิชาชีพ โดยให้การจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งตามความเหมาะสมได้ ทั้งนี้ ศาลอาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติในฐานะเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ (officer-in-charge) จัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดโทษ และศาลหรือพนักงานคุมประพฤติอาจให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการให้ความเห็นในรายงานการสืบเสาะฯ ด้วยก็ได้เมื่อศาลหรือพนักงานคุมประพฤติเห็นว่ากรณีผู้กระทำความผิดที่มีสภาพปัญหาบกพร่องทางจิต อารมณ์และมีพฤติกรรมที่อาจเป็นอันตรายต่อคนรอบข้างหรือสังคมก็อาจจำเป็นต้องมีนักจิตวิทยาเข้าร่วมในการจัดทำรายงาน โดยสำหรับกรณีผู้กระทำความผิดที่มีสภาพปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิการทางสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

๙.๑.๓ การกำหนดมาตรการของศาลและการฝ่าฝืนมาตรการแทนการจำคุก เมื่อศาลได้พิจารณาคดีและบางกรณีอาจมีการพิจารณารายงานการสืบเสาะและพินิจแล้วนั้น ศาลจะมีคำพิพากษาให้จำคุกจำเลย หรือสั่งให้รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษโดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติด้วยก็ได้ หรือสั่งให้ลงโทษมาตรการแทนการจำคุกอย่างหนึ่งอย่างใด ได้แก่ (๑) ให้ทำงานตามที่ศาลกำหนด (๒) ให้เข้ารับการบำบัดทางจิตหรือทางกายหรือเข้ารับการฝึกอาชีพหรือการฝึกอบรมตามหลักสูตรหรือเข้ารับคำแนะนำหรือคำปรึกษาซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของพนักงานคุมประพฤติตามที่ศาลกำหนด (๓) ให้เข้าพักอาศัยในความดูแลหรือในการจัดการของบ้านกึ่งวิถีตามที่ศาลกำหนด

ในส่วนของการลงโทษผู้ฝ่าฝืนมาตรการแทนการลงโทษ ได้กำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการมีคำสั่งหากไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนคำสั่ง โดยบัญญัติในเชิงหลักการที่เป็นแนวทางการใช้ (Guideline) ได้แก่ (๑) ตักเตือน (๒) พิจารณาขยายระยะเวลา (๓) เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมเงื่อนไข (๔) สั่งให้ใช้มาตรการแทนการจำคุกอื่น

อย่างไรก็ดี ในกรณีผู้ต้องโทษมาตรการแทนการจำคุก ไม่ปฏิบัติตามโทษที่ศาลกำหนดโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนโทษที่ศาลกำหนด และศาลจะมีคำสั่งให้ลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีแทนก็ได้ ทั้งนี้ หากเป็นการกระทำความผิดอาญาขึ้นใหม่ภายหลังจากการฝ่าฝืนโทษมาตรการแทนการจำคุกนั้น ให้นำความในมาตรา ๙๒ ๙๓ และ ๙๔ แห่งประมวลกฎหมายอาญา มาใช้บังคับ

๙.๒ สารสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการแทนการจำคุก)

ร่างพระราชบัญญัติประวัติอาชญากรรม พ.ศ. ประกอบไปด้วยรายละเอียดสำคัญ ๓ ประการ ประกอบด้วย (๑) การเพิ่มโทษ “มาตรการแทนการจำคุก” เป็นโทษอีกหนึ่งสถาน (๒) การกำหนดประเภทมาตรการแทนการจำคุกและการปฏิบัติหากมีการฝ่าฝืน และ (๓) การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้ศาลมีอำนาจในการสั่งลงโทษมาตรการแทนการจำคุก โดยเป็นการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติ จำนวน ๕ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๑๘ (๔) มาตรา ๒๗/๑ มาตรา ๒๗/๒ มาตรา ๕๖ และมาตรา ๕๖/๑ กล่าวคือ

๙.๒.๑ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๘ โดยเพิ่มโทษมาตรการแทนการจำคุกเป็นโทษตามมาตรา ๑๘ (๔) โดยเรียงลำดับให้อยู่ระหว่างโทษกักขังและโทษปรับ เป็นผลให้มาตรการแทนการจำคุกมีสถานะเป็นโทษอาญาอีกหนึ่งสถาน จากเดิมที่มี ๕ สถาน เพิ่มเป็น ๖ สถาน

๙.๒.๒ การแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๗/๑ และมาตรา ๒๗/๒ เพื่อกำหนดประเภทของมาตรการแทนการจำคุกและการปฏิบัติหากมีการฝ่าฝืน ทั้งนี้ การกำหนดให้เรื่องดังกล่าวอยู่ในมาตรา ๒๗/๑ และ ๒๗/๒ เนื่องจากมาตรการแทนการจำคุกจะเป็นโทษที่อยู่ระหว่างโทษปรับและโทษกักขัง การจัดวางตำแหน่งของบทบัญญัติจึงอยู่ในมาตราที่ถัดจากโทษที่มีความรุนแรงมากกว่าการปรับ แต่มีความรุนแรงน้อยกว่าการกักขัง กล่าวคือ

(๑) ประเภทของมาตรการแทนการจำคุกแบ่งออกเป็น ๓ มาตรการตามมาตรา ๒๗/๑ ได้แก่

(๑.๑) “ให้ทำงานตามที่ศาลกำหนด” ทั้งนี้ ประเภทของงานหรือรายละเอียดการกำกับดูแลอาจจัดทำเป็นกฎหมายลำดับรองตามความเหมาะสมก็ได้

(๑.๒) “ให้เข้ารับการบำบัดทางจิตหรือทางกายหรือเข้ารับการฝึกอาชีพหรือการฝึกอบรมตามหลักสูตรหรือเข้ารับคำแนะนำหรือคำปรึกษาซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของพนักงานคุมประพฤติตามที่ศาลกำหนด” ซึ่งมาตรการแทนการจำคุกประเภทนี้เป็นลักษณะของการที่ศาลจะได้กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ตามพฤติการณ์การกระทำความผิด ซึ่งอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับการบำบัดสภาพจิตใจหรือร่างกายหรือเข้ารับการฝึกอาชีพหรือการฝึกอบรม เช่น การเข้ารับการบำบัดการวินิจฉัย หรือรับคำปรึกษาจากจิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเข้ารับการตรวจสอบสารเสพติดตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด การเข้าฝึกอบรมเพื่อปรับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การบริหารจัดการอารมณ์ (Anger management) การเข้ารับการพัฒนาฝึกทักษะการอ่านและเขียน เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดแต่ละรายอาจเข้ารับการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป

(๑.๓) “ให้เข้าพักอาศัยในความดูแลหรือในการจัดการของบ้านกึ่งวิถีตามที่ศาลกำหนด” เนื่องจากการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในสถานที่ที่กำหนดให้เป็นบ้านกึ่งวิถีในความหมายของประมวลกฎหมายอาญาอาจนำมาบังคับใช้โดยพัฒนาและเทียบเคียงพื้นฐานของการจัดสถานที่สงเคราะห์ของกรมคุมประพฤติได้

(๒) การปฏิบัติหากมีการฝ่าฝืนมาตรการแทนการจำคุก ซึ่งอาจเป็นกรณีที่ศาลเห็นเอง หรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้ต้องโทษมาตรการแทนการจำคุก ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามโทษที่ศาลกำหนด โดยให้ศาลสามารถกำหนดแนวทางการลงโทษให้ผู้กระทำความผิดกรณีผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนโทษให้ชัดเจนขึ้น โดยสำนักงานกิจการยุติธรรมได้กำหนดระยะเวลาจำคุกกรณีผู้ต้องโทษมาตรการแทนการจำคุกฝ่าฝืนให้เป็นระยะเวลาไม่เกิน ๕ ปี เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขการนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ วรรคแรกที่กำหนดให้ศาลอาจพิจารณาสั่งให้ลงโทษมาตรการแทนการจำคุก “ในคดีนั้นศาลจะลงโทษ

จำคุกไม่เกินห้าปี” และถือว่าระยะเวลาที่ศาลสั่งให้จำคุกเป็นการลงโทษ “แทน” โทษมาตรการแทนการจำคุก ซึ่งจะถูกยกเลิกโดยปริยาย

๙.๒.๓ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๕๖ และมาตรา ๕๖/๑ เพื่อกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ลงโทษจำเลยด้วย “มาตรการแทนการจำคุก” และเพื่อปรับปรุงเงื่อนไขการคุมประพฤติให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ตามลำดับ รวมทั้งเพื่อให้ศาลหรือพนักงานคุมประพฤติดำเนินการให้สหวิชาชีพเข้ามามีส่วนรวมในการจัดทำรายงานการสืบเสาะ และพินิจ กล่าวคือ

(๑) คงข้อความในร่างมาตรา ๕๖ วรรคแรกทั้งสามวงเล็บ ซึ่งเป็นเงื่อนไขการนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ไว้เช่นเดิมตามมาตรา ๕๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันทุกประการ

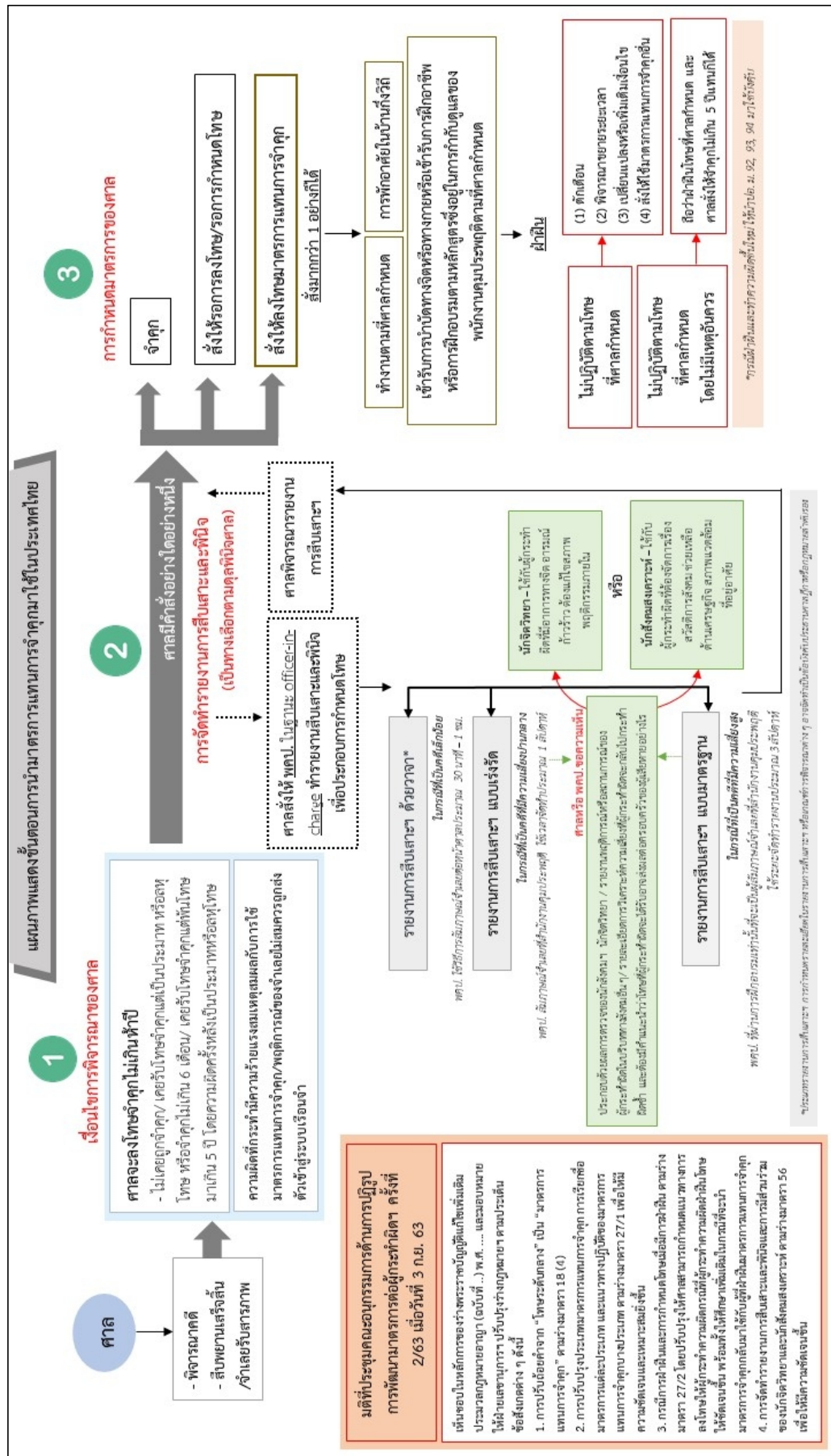
(๒) เพิ่มเติม (๑) และ (๒) ในร่างมาตรา ๕๖ วรรคสอง คือ “(๑) มีความผิดและลงโทษมาตรการแทนการจำคุกตามมาตรา ๑๘ (๔) และมาตรา ๒๗/๑ อย่างหนึ่งอย่างใด (๒) มีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้”

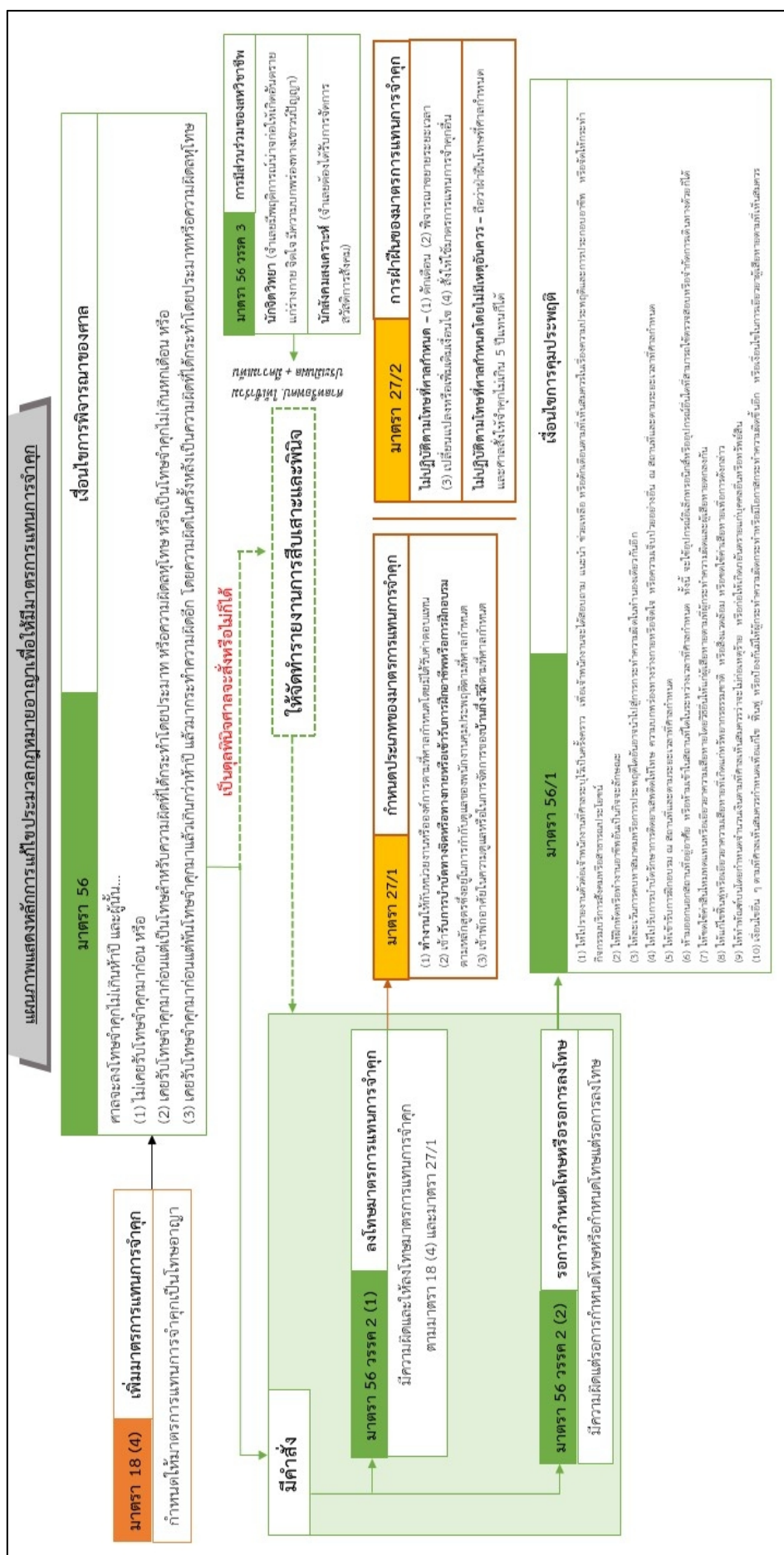
(๓) เพิ่มเติมข้อความในร่างมาตรา ๕๖ วรรคสาม คือ “เมื่อศาลเห็นสมควร อาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจก็ได้ หากปรากฏว่าจำเลยมีพฤติการณ์น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ มีความบกพร่องทางเชาวน์ปัญญา หรือมีความจำเป็นต้องได้รับการจัดการสวัสดิการสังคม ศาลหรือพนักงานคุมประพฤติอาจเห็นสมควรให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประเมินผล และมีความเห็นประกอบการวินิจฉัยด้วยก็ได้” ซึ่งเพิ่มหลักการที่ศาลสามารถสั่งให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำรายงานการสืบเสาะและพินิจ และหากเห็นสมควรศาลหรือพนักงานคุมประพฤติก็อาจให้นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์เข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ได้ ให้อยู่ในวรรคเดียวกัน

(๔) แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๕๖/๑ โดยเป็นการนำเงื่อนไขการคุมประพฤติทั้ง ๑๐ ข้อมากำหนดเป็นมาตราร่างใหม่ เพื่อให้หลักความคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขในการคุมประพฤติมีความชัดเจนและมีให้เกิดความสับสนกับมาตรการแทนการจำคุกทั้ง ๓ ประเภท โดยปรับข้อความในร่างมาตรา ๕๖/๑ ช่วงต้น คือ “เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๕๖ วรรคสอง (๒) ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ดังต่อไปนี้...” ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา ๕๖ ที่ได้ปรับปรุงให้ศาลมีดุลพินิจที่จะสั่งให้ลงโทษจำเลยด้วยมาตรการแทนการจำคุก หรือสั่งให้รอการรอกำหนดโทษหรือกำหนดโทษไว้แต่รอการลงโทษก็ได้ โดยได้คงข้อความในวงเล็บ (๑) ถึง (๑๐) ไว้ตามเดิมทุกประการ

รายละเอียดแนวความคิดการแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมายเป็นไปตามแผนภาพที่ ๒

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวความคิดการนำมาตรการแทนการจำคุกมาใช้ในประเทศไทย

สรุปประเด็นสำคัญ
การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการประสานงานกับสื่อมวลชน (Media Training)
หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๑๓ (ยธส.๑๓)
ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๕

➢ วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ มิ.ย. ๖๕

หัวข้อ “การออกสื่อในรูปแบบต่างๆ แนวปฏิบัติที่ดีและข้อพึงระวังการให้สัมภาษณ์ออนไลน์”

ผู้บริหารในองค์กรจำเป็นต้องเตรียมพร้อมที่จะตอบสนองสื่อมวลชนทุกประเภท ทั้งในยามปกติ และภาวะฉุกเฉินไม่ว่าผู้บริหารจะมีประสบการณ์ในการให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวมากหรือน้อยก็ตาม คงไม่มีใครปฏิเสธว่ากลยุทธ์และศิลปะชั้นสูงเท่านั้นที่จะครองใจผู้สื่อข่าว แม้ว่าองค์กรกำลังอยู่ในช่วงเลวร้ายที่สุด ก็สามารถประคองสถานการณ์ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ความเข้าใจในความแตกต่างของธรรมชาติสื่อแต่ละประเภท เช่น วิทยู, หนังสือพิมพ์, โทรทัศน์, สื่อออนไลน์จุ่มจุ่ม โดยเฉพาะหากเข้าใจถึงธรรมชาติของสื่อในประเทศหรือต่างประเทศ จะทำให้ผู้บริหารสามารถเผชิญหน้ากับสื่อได้ทุกกรณีและสามารถชนะใจผู้สื่อข่าวได้

๑. การออกสื่อในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

๑.๑ การนัดสัมภาษณ์

- มีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า เช่น การนัดสัมภาษณ์ที่หน่วยงาน สื่อเชิญไปสัมภาษณ์ที่สถานีโทรทัศน์

๑.๒ การดักสัมภาษณ์

- ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสำคัญ ประเด็นร้อน ไม่มีการนัดหมายล่วงหน้า ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องควบคุมอารมณ์ ยิ้มแย้มเนื่องจากอุปกรณ์กล้องและไมค์ทุกตัวทำงานตลอดเวลา

- ผู้ให้สัมภาษณ์ควรสบตาผู้สื่อข่าวที่ตั้งคำถาม ไม่อึกอวก ตอบคำถามตรงหน้า หันซ้ายขวาบ้าง ไม่ยื่นกอดอก ไม่สวมแว่นตา

๑.๓ การจัดแถลงข่าว

- การจัดให้มีการประชุมพบปะกันระหว่างกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชนกับบุคคลหรือคณะบุคคลขององค์กร ซึ่งมีข่าวสำคัญจะแถลงหรือให้สัมภาษณ์ ชี้แจงตอบข้อซักถามแก่บรรดาสื่อมวลชนเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในสิ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ที่กำลังเป็นข่าว สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ในการแถลงคอยตอบข้อซักถาม อาจเป็นผู้บริหารในองค์กร ประธาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมชี้แจงหรือให้สัมภาษณ์

๒. แนวปฏิบัติที่ดีในการให้สัมภาษณ์และข้อพึงระวัง

การสัมภาษณ์ (Interview) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายถึง การพบปะวิสาสะกัน ในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งต้องการทราบเรื่องจากอีกฝ่ายหนึ่ง หรือ ฝ่ายหนึ่งต้องการจะแถลงข่าวแก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อนำไปเผยแพร่

๒.๑ การพูดเพื่อการสัมภาษณ์ มีองค์ประกอบดังนี้

- ๑) ผู้สัมภาษณ์
- ๒) ผู้ให้สัมภาษณ์
- ๓) คำถามในการสัมภาษณ์
- ๔) สถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์
- ๕) วันเวลาในการสัมภาษณ์

๒.๒ การพูดเพื่อให้สัมภาษณ์ ผู้พูดให้สัมภาษณ์ที่ดีควรมีลักษณะเฉพาะตัวดังนี้

๑) มีการเตรียมตัว เตรียมข้อมูล ความรู้ แนวทางในการตอบปัญหา ถ้าเป็นไปได้ควรทำการบ้าน โดยการรวบรวมคำถามอีกทั้งควรเตรียมคำตอบต่างๆ เป็นอย่างดี การรวบรวมคำถามและการคาดเดาว่าอีกฝ่ายจะถามอะไรบ้าง เสมือนหนึ่งว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง” จะทำให้เราตอบคำถามได้เป็นอย่างดี

๒) มีบุคลิกภาพที่ดี กล่าวพูด กล่าวแสดงออก ยิ่งตอบคำถามด้วยน้ำเสียงที่เชื่อมั่น พูดเต็มเสียง เต็มอารมณ์ เต็มอาการ ก็จะยิ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือ ศรัทธา

๓) เรียนรู้ การจับประเด็น แล้ว พยายามตอบปัญหาให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่ถูกลถาม

๔) ต้องคิดก่อนพูดทุกครั้ง

๕) ตั้งใจฟังคำถาม หากได้ยินไม่ชัดเจนหรือไม่เข้าใจคำถาม ก็ควรขอให้ผู้สัมภาษณ์ถามทวนอีกครั้ง

๖) ใช้ภาษากายช่วยในการตอบคำถาม เช่น สายตาควรมองไปที่กล้องโทรทัศน์ หรือ มองไปยังผู้สัมภาษณ์ ควรใช้มือประกอบบ้าง อีกทั้งควรยิ้ม หรือหัวเราะ เพื่อสร้างความเป็นกันเอง

๗) ผู้ให้สัมภาษณ์ ควรศึกษาและทำความเข้าใจคำถามในลักษณะต่างๆ เช่น คำถามปลายเปิด, คำถามปลายปิด, คำถามชี้แนะ, คำถามทวน, คำถามหยั่งเชิง เป็นต้น

๘) มีไหวพริบปฏิภาณ คนที่จะพูดให้สัมภาษณ์ได้เป็นอย่างดี คนนั้นจะต้องมีไหวพริบปฏิภาณ เพราะ บางคำถามเราไม่สามารถคาดเดาได้หรือเราไม่รู้จริงๆ แล้วเราจะต้องตอบอย่างไรเพื่อแก้สถานการณ์เฉพาะหน้า

๙) เป็นคนที่ตรงต่อเวลา เมื่อถูกนัดสัมภาษณ์แล้ว ควรไปตามวันเวลาและสถานที่ที่ได้นัดหมายไว้

๑๐) หากเป็นการสัมภาษณ์ผ่านสื่อทางโทรศัพท์ หรือ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ก็ควรตรวจเช็คอุปกรณ์ โดยเฉพาะเรื่องเสียงและภาพให้เรียบร้อยก่อนที่จะสัมภาษณ์ ดังนั้น ผู้ที่จะพูดเพื่อให้สัมภาษณ์ได้ดี ควรจะต้องมีการฝึกฝน เรียนรู้ มีประสบการณ์ในการถูกสัมภาษณ์บ้าง จึงจะทำให้ตอบคำถามได้ดียิ่งขึ้น **สิ่งสำคัญคือ ต้องเข้าใจธรรมชาติของสื่อ เข้าใจการออกสื่อ เข้าใจ การพูดกับสื่อ และเข้าใจอุปกรณ์ของสื่อ**

๒.๓ การเตรียมตัวออกสื่อ

๑) จัดเตรียมข้อมูลให้พร้อมอยู่เสมอ

๒) ดูแลการแต่งกาย เสื้อผ้าหน้าผม

๓) ไม่แสดงอาการโกรธ ไม่พอใจ

๔) ตระหนักว่ากล้องและไมโครโฟนทุกตัวทำงานอยู่ตลอดเวลา

๕) ผู้ให้สัมภาษณ์ควรมองหน้า สบตาผู้สัมภาษณ์ และกวาดสายตามองกล้องบ้างเป็นบางครั้ง

๖) ยืนตัวตรง ไม่กอดคอด ไม่ควรสวมแว่นกันแดด

๗) กรณีนั่งสัมภาษณ์ ให้นั่งหลังตรง ไม่พิงพนักเก้าอี้

๘) การถือไมค์ ห่างจากปากประมาณ ๑ ฝ่ามือ ไม่ทดสอบไมค์ด้วยการเคาะ แต่ใช้การพูดเบาๆ

๒.๔ เทคนิคการจับไมค์ในการให้สัมภาษณ์

๑) การจับไมค์ให้จับตรงกลาง หันสวิทช์เข้าหาตัว

๒) ถือไมค์ให้ห่างจากปากประมาณ ๑ ฝ่ามือ แบนหน้าอก

๓) การทดสอบเสียงไมค์ไม่ควรตอบไมค์ให้ใช้การเกาเบาๆ

๔) ไมค์ตั้งโต๊ะ กดขาไมค์ให้ต่ำกว่าระดับปากเล็กน้อย

๕) ไมค์ไวร์เลสกลัดเสื้อ ซ่อนสายไมค์ภายในเสื้อ

๒.๕ คำข่าที่สำคัญในการสัมภาษณ์

๑) ยืนยัน

๒) ชี้แจง

๓) อธิบาย

๔) แนะนำ

๕) ยอมรับ

๖) เรียกร้อง

๗) ตอบโต้

๓. แนวปฏิบัติที่ดีและข้อพึงระวัง การให้สัมภาษณ์ออนไลน์

การให้สัมภาษณ์ในยุคโควิด-๑๙ ต้องมีความใส่ใจกับออนไลน์มากยิ่งขึ้น โดยมีการเฝ้าระวัง ตรวจสอบข้อมูล อยู่เสมอ (SPEED & TRUST) มีแนวปฏิบัติและข้อพึงระวังที่สำคัญดังนี้

๑) Camera – ภาพลักษณ์ที่นำเสนอผ่านกล้อง

ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องให้ความสำคัญกับการเลือกมุกกล้องที่เหมาะสม โดยให้เป็นมุมที่อยู่ในระดับสายตา ไม่วางกล้องในมุมเสยหรือมุมกดเพราะจะเป็นการสื่อสารภาษากายที่ไม่ดีและทำให้เสียบุคลิก ไม่ควรตั้งกล้องในระยะ ประชิดเกินไป ควรให้เห็นทั้งใบหน้าและตัวลำตัวช่วงบนเล็กน้อย ขณะสื่อสารควรมองตรงที่กล้องเป็นหลักเพื่อสร้าง eye contact กับผู้สัมภาษณ์และควรวางที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอหรือซื้อไฟมาใช้เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์สามารถมองเห็นเรา ได้อย่างชัดเจนและมีความใกล้เคียงกับการสัมภาษณ์งานแบบตัวต่อตัวที่บริษัท นอกจากนี้ควรเลือกฉากหลังให้ เหมาะสมกับการสัมภาษณ์โดยเลือกเป็นสีพื้นหรือลายเรียบๆ เพื่อไม่ให้กวนสายตาผู้สัมภาษณ์

๒) Connection – สัญญาณการสื่อสาร

ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเตรียมพร้อมเรื่องสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้ดี เช็กสัญญาณอินเทอร์เน็ตล่วงหน้า และมีแผน สำรองกรณีทีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี เช่น หากสัญญาณขัดข้องก็ต้องมีเน็ตมือถือสลับไว้ใช้สำรอง หรือจดบันทึก เบอร์โทรศัพท์อีกฝ่ายไว้ล่วงหน้าเพื่อโทรหากรณีไม่สามารถติดต่อผ่านวิดีโอคอลล์ได้ รวมถึงเช็กเรื่องเสียงรบกวนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียงพัดลมหรือเสียงจากในบริเวณบ้านโดยหาห้องที่เงียบเพื่อให้ไม่มีสิ่งใดมารบกวนหรือ ขัดจังหวะ การสื่อสาร

๓) Confidence - ความมั่นใจ

ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องมีความมั่นใจต้องแสดงออกให้เห็นถึงความมั่นใจผ่านทั้งภาษากาย น้ำเสียง และคำพูด ภาษากาย : สบตาผู้สัมภาษณ์โดยพยายามมองผ่านเลนส์กล้องบ่อยๆ ยิ้มให้ผู้สัมภาษณ์เพื่อแสดงทีท่า ที่เป็นมิตร นิ่งหลังตรง ไม่แสดงความกังวลออกทางสีหน้าแต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ น้ำเสียง : ใช้น้ำเสียงที่เป็นมิตร พูดให้ชัดและฉะฉาน ไม่พูดเร็วหรือช้าเกินไป พยายามรักษาร่างกายให้ผ่อนคลายให้ผู้สัมภาษณ์

๔) Communication - การสื่อสาร

ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องให้ความสำคัญกับทั้งภาษากาย น้ำเสียง และคำพูดสำหรับคำพูดนั้นควรเลือกใช้คำ ให้เหมาะสม

๕) Company Information - ข้อมูลองค์กรที่ให้สัมภาษณ์

ต้องมีการเตรียมพร้อมข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรที่ให้สัมภาษณ์ล่วงหน้า

หัวข้อ “การฝึกปฏิบัติการแถลงข่าวผ่านระบบถ่ายทอดสด”

๑. จุดประสงค์ในการแถลงข่าว ดังนี้

- ๑) เพื่อให้เกิดบรรยากาศในการสื่อสาร ๒ ทาง โดยมีช่วงถาม-ตอบ
- ๒) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่อง หรือสถานการณ์
- ๓) เพื่อให้ผู้สื่อข่าวเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง

๒. การจัดแถลงข่าวผ่านระบบถ่ายทอดสดมีองค์ประกอบดังนี้

- ๑) มีกำหนดการ วัน เวลา สถานที่ ห้องแถลงข่าว การเตรียมที่นั่ง เครื่องมืออุปกรณ์การแถลง
- ๒) การเตรียมเอกสารประกอบการแถลง แฟ้ม คู่มือ
- ๓) การเชิญและนัดหมายสื่อมวลชน ควรกำหนด วัน เวลา สถานที่
- ๔) การแถลงข่าวและการให้สัมภาษณ์ เตรียมผู้แถลงข่าว ผู้ให้ข้อมูลแก่สื่อมวลชน

๓. ขั้นตอนการแถลงข่าวผ่านระบบถ่ายทอดสด

- ๑) กำหนดการแถลงข่าว
- ๒) กำหนดตัวบุคคลในการแถลงข่าวให้ชัดเจน เหมาะสม แก้ปัญหาได้

- ๓) กำหนดตัวโฆษก ผู้แถลงข่าว นัดหมายตารางเวลา
- ๔) มีพิธีกรในการแถลงข่าว
- ๕) กำหนดวาระ รูปแบบ หรือขั้นตอนการแถลงข่าว
- ๖) ข้อความกล่าวต้อนรับผู้ร่วมแถลงข่าว
- ๗) คำชี้แจงหรือวัตถุประสงค์ในการแถลงข่าว
- ๘) กำหนดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม
- ๙) ควบคุมเวลา
- ๑๐) คำกล่าวปิดการแถลงข่าว
- ๑๑) เลือกเวลาให้เหมาะสมแก่การแถลงข่าว
- ๑๒) เลือกสถานที่ให้เหมาะสม
- ๑๓) เตรียมอุปกรณ์ในการแถลงข่าว ได้แก่ แฟ้มข้อมูล อาหารสำหรับผู้เข้าร่วมฟัง
- ๑๔) ประเมินการแถลงข่าว

๔. ประโยชน์จากการจัดแถลงข่าวผ่านระบบถ่ายทอดสด

- ๑) เป็นการกระจายข้อมูลได้รวดเร็วและตรงตามกลุ่มเป้าหมายทางเว็บไซต์ขององค์กร อีเมลล์ ทวิตเตอร์ เฟสบุ๊ก
- ๒) แพร่กระจายข่าวสารได้รวดเร็วในเวลากระชั้นชิด
- ๓) ไขข้อข้องใจได้ดีและขจัดปัญหาข่าวลือ
- ๔) เข้าถึงกลุ่มคนได้ง่าย
- ๕) เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับสื่อมวลชน
- ๖) เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร

➢ วันศุกร์ที่ ๒๔ มิ.ย. ๖๕

หัวข้อ “การออกสื่อภาคสนามและการออกสื่อในห้องส่ง”

การนำเสนอข่าว การเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชนในสังคม ต้องรวดเร็ว และวางใจได้ว่าไม่ใช่ข้อมูลที่บิดเบือนคือต้องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และจะต้องมีความแปลกใหม่เป็นเรื่องที่ประชาชนไม่เคยรู้มาก่อน ซึ่งจะมีกระบวนการคัดสรรว่าเรื่องใดควรเป็นข่าวเรื่องใดไม่ควรเป็นข่าว การออกสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการออกสื่อภาคสนามหรือการออกสื่อในห้องส่ง สิ่งสำคัญที่ต้องเตรียมคือ ข้อมูล หรือประเด็นที่ใช้ในการนำเสนอ โดยมีรายละเอียดการออกสื่อที่แตกต่างกันตามช่องทางต่าง ๆ ดังนี้

๑. การออกสื่อภาคสนาม

๑.๑ การนัดสัมภาษณ์

- ต้องมีการกำหนดการล่วงหน้า มีประเด็นคำถาม จัดสถานที่ภายในหน่วยงาน หรือนอกสถานที่(outdoor) สถานที่ในการให้สัมภาษณ์ต้องจัดองค์ประกอบต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับประเด็นที่จะสัมภาษณ์

- อาจมีการขอ Video callซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ควรถือโทรศัพท์ในแนวนอน เพราะจะทำให้ภาพเต็มจอควรมีขาตั้งเพราะจะทำให้ภาพไม่สั่นไหว และควรเลือกห้องที่ไม่มีเสียงรบกวน

- ผู้ให้สัมภาษณ์ ควรเตรียมภาพที่ดูดีมีทั้งหน้าข้าง และหน้ายิ้มไว้เพื่อให้ผู้สื่อข่าวเลือกภาพที่เหมาะสมกับเนื้อหาข่าว ไม่ควรให้สื่อหาจาก online

๑.๒ การดักสัมภาษณ์

- ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสำคัญ ประเด็นร้อน ไม่มีการนัดหมายล่วงหน้า ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องควบคุมอารมณ์ยิ้มแย้ม เนื่องจากอุปกรณ์กล้องและไมค์ทุกตัวทำงานตลอดเวลา

- ผู้ให้สัมภาษณ์ควรสบตาผู้สื่อข่าวที่ตั้งคำถาม ไม่ออกแวก ตอบคำถามมุมตรงหน้า หันซ้ายขวาบ้าง ไม่ยืนกอดอก ไม่สวมแว่นตา ผ้า เสื้อผ้า หน้า ผม ต้องดูดีเสมอ

- องค์ประกอบภาพเบื้องหลังผู้ให้สัมภาษณ์ ต้องมีความเหมาะสม ไม่มีการเคลื่อนไหวที่จะนำสายตา ทำให้จุดโฟกัสหลุดจากผู้ให้สัมภาษณ์

๒. การออกสื่อในห้องส่ง

รูปแบบการออกสื่อในห้องส่ง มีทั้งการเชิญมาที่สถานีเพื่อบันทึกเทป และออกรายการสด ซึ่งในห้องส่งจะมีกล้องหลายมุม และมีไฟจำนวนมาก ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ผู้รับเชิญมาออกสื่อควรต้องรับทราบและปฏิบัติ ได้แก่

- ต้องไม่แต่งกายสีเขียว
- ไม่ใส่เครื่องประดับที่มีความแวววาว เพราะจะสะท้อนแสง
- ไม่ใส่เสื้อลาย เพราะจะภาพยิบยับ
- งดเสื่อขาว เพราะจะทำให้ภาพฟุ้ง
- มองตรงและโฟกัสกับกล้องตรงหน้า
- การเริ่มให้สัมภาษณ์ จะได้รับสัญญาณการเริ่ม คือ ๕ ๔ ๓ ๒ ๑ เริ่ม

หัวข้อ “หลักการแถลงข่าวและการให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์/ในห้องส่ง”

การแถลงข่าวคือ การกระจายข่าวสารของเรา ไปสู่สาธารณชน เป็นการให้ข่าวสารโดยตรง ผ่านคำแถลงของผู้แถลงข่าว หรือ Spokeperson โดยผ่านสื่อมวลชน มีข้อดีคือ ไม่ผ่านการตีความจากสื่อ ทำให้ข่าวสารมีความถูกต้อง ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้กระจายข่าวสาร นอกจากนี้การแถลงข่าวยังได้รับการยอมรับว่า เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ ภาวะวิกฤตอีกด้วย สำหรับการแถลงข่าวและการให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์/ห้องส่ง มีข้อควรพิจารณา ดังนี้

๑) กำหนดรูปแบบการแถลง ว่าเป็นการแถลงแบบมีผู้แถลงคนเดียว หรือมีผู้ร่วมแถลงข่าวคนอื่นๆ ด้วย โดย ควรกำหนดตัวบุคคลในการแถลงข่าวให้ชัดเจน มีความเหมาะสม สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ตอบคำถามด้วยคำตอบสั้น ๆ ตรงประเด็น

๒) มีอุปกรณ์แผนผัง แผนที่หรือสิ่งของ ประกอบการแถลงข่าวอย่างไร การใช้ PowerPoint มีข้อดีคือ ทำให้สามารถอธิบายได้ละเอียด ผู้ฟังเห็นภาพ แต่มีข้อควรระวังคือ กล้องโทรทัศน์จะจับภาพได้มากน้อยเพียงใด อันเป็นผลมาจากแสงที่ค่อนข้างมีระหว่างการฉาย

๓) มีฉากหลังผู้แถลงข่าวหรือไม่ถ้ามีขนาดเล็ก หรือใหญ่และจะอย่างไรให้ฉากหลังปรากฏในภาพทางสื่อ ข้อควรระวังคือ ไม่ควรใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์เป็นฉากหลัง

๔) การจัดที่นั่งแถลงข่าวแบบมาตรฐาน ต้องสังเกตการวางขวดน้ำ แก้วน้ำ จอภาพ ฉากหลังที่ให้รายละเอียดครบถ้วน รวมทั้งป้ายชื่อ ตำแหน่งของผู้แถลงข่าว

๕) พื้นที่วางไมโครโฟนของผู้สื่อข่าว ควรระวังไมโครโฟนอาจบังหน้าผู้แถลงข่าว

๖) การวางกล้องโทรทัศน์ของสื่อมวลชน ต้องใช้เนื้อที่พอสมควร ดังนั้นต้องเตรียมพื้นที่ไว้ให้เหมาะสม

๗) ข้อความกล่าวต้อนรับผู้ร่วมแถลงข่าว/คำกล่าวปิดการแถลงข่าว

๘) คำชี้แจงหรือวัตถุประสงค์ในการแถลงข่าว เตรียมร่างคำแถลงข่าว ที่สั้น กระชับ ตรงประเด็น ไม่ควรเกิน

๑๐ นาทีพร้อมแนวทางถามตอบ

๙) ควบคุมเวลา และมีเวลาสำหรับการถาม-ตอบ

➤ ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม และการนำไปปรับใช้ในการทำงาน

๑. การฝึกอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกสื่อในรูปแบบต่าง ๆ แนวปฏิบัติที่ดีและข้อพึงระวัง ในการให้สัมภาษณ์ออนไลน์ การแถลงข่าวผ่านระบบถ่ายทอดสด การออกสื่อภาคสนาม และการออกสื่อในห้องส่ง รวมถึงวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๒. การฝึกอบรมทำให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง เนื่องจากได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น หลังจากที่ได้รับการอบรม ทำให้สามารถนำทักษะและความรู้ที่ได้ไปปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้สัมภาษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๓. การฝึกอบรมทำให้ผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะให้เชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ในการทำงาน

๔. การฝึกอบรมช่วยเปิดโลกทัศน์ของผู้บริหารในองค์กร ทำให้มีทัศนคติต่อการออกสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งเป็นผลดี เพราะทำให้การปฏิบัติงานทันสมัยต่อสถานการณ์ในโลกปัจจุบันมากยิ่งขึ้น